

Ženski pokret

ORGAN ALIJANSE ŽENSKIH POKRETA U KRALJEVINI JUGOSLAVIJI

<p>UREDNICI: Alojzija Štebi, Beograd Mletačka ul. 8, telefon 26-153 Darinka Stojanović, Beograd Njegoševa ul. 23, telefon 25-131</p>	<p>Vlasnik za A.Ž.P. Milica Dedijer Beograd Balkanska 9</p>	<p>Beograd Mart-april 1935 god. God. XV Broj 3-4</p>	<p>Administracija: Knez Mihailova ul. br. 46-1 Beograd</p>	<p>Broj poštanskog čekovnog računa 58.191. Izlazi svakog 15 u mesecu. Pretplata za godinu: Din. 36.— za Jugoslaviju: Din. 50.— za ino- stranstvo ili 15.— franaka.</p>
---	---	---	---	--

S A D R Ž A J :

Članci:	Strana
Правни положај жене у нацрту новог грађанског закона за Краљ. Југославију	Милица Влајић 34
Промене у прописима за додатак на скупову државних и самоуправних службеника	39
Predlozi Alijanse ženskih pokreta o promjenama i dopunama antiveneričkog zakona	D-r Maša Živanović 41
A gde da rade žene?	Bivše ucenice 42
Majka	Anđeliја Милићевић 43
Uticaj profesije žene na brak	N. N. 44
Sednica управног одбора Алијансе Женских покрета	45
Jane Adams	Alojzija Štebi 46
Жене и мир	Вера Кићевац 47
Feljton:	
Studije o ženama: IV Između dviju kultura	Dr. Slava Ristovčan 51
Angelina Hesse	Dr. S. A. M. 54
Elly Ney	J. B. 55
Književnost:	
Žena u današnji družbi	Alojzija Štebi 56
Riječ omladine:	
Jedna prepiska mesto uvoda	Marija Stipković i Alojzija Štebi 57
Ženska omladina i ženski pokret	Ana Daor 58
Omladinska podružnica Ženskog pokreta u Zagrebu	Odbor o. p. 59
Ženska omladina i moral	Vjera Andrejević 60
Fašizam i žene	Milica Lendić 62
Beleške:	
Kongres Internacionalne alijanse. — Ženske organizacije u Turskoj. — Šta su odgovorili kandidati? — O ženskim časopisima na čehoslovačkom. — Elena Maroti Soltesova. — Internacionalni kongres za istorisku nastavu.	62

*Ja smem sve što priliči čoveku,
 Ko sme više, taj nije čovek.*

Правни положај жене у нацртиу новој грађанској закона за Краљевину Југославију

(Свршетак).

V. О праву наслеђа

Кад је реч о праву наслеђа, морају се разликовати три правна појма: заоставштина, оставилац и наследник. Сви прописи у закону или једном законском предлогу, који обухватају материју наследног права уколико не дају дефиницију ова три појма регулишу њихове односе.

Заоставштином се назива скуп права и обавеза умрлога лица, која се не оснивају на чисто личним односима. Оставилац је лице које чини распоред са својом имовином на случај смрти, или умрли чија је заоставштина предмет расправе. Наследник је лице (или их може бити и више) који има искључиво право да узме у посед целу заоставштину или сразмеран део њен.

Право наслеђа т. ј. право да се извесна заоставштина наследи може се заснивати: на вољи оставиоца, на уговору о наслеђивању или на закону.

Заоставштина у погледу на наследника зове се наследство, а разлика између наследства и легата састоји се у томе, што наследство претставља сву заоставштину оставиоца која има наследнику да припадне или један сразмеран део њен, док легат само поједину ствар или више ствари извесне врсте. Лице коме легат припада не зове се наследник већ легатер.

Право на наслеђе наступа смрћу оставиоца, те ако неко умре пре оставиоца, кога би могао да наследи, не може то још недобивено право наслеђа пренети на своје наследнике. Опште је правило: да когод може стећи имовину, може и наследити (бити наследник) ако се пуноважно није одрекао одређеног наследства.

По предоснови узроци неспособности за наслеђивање ови су: 1) извршено или покушано злочинство, ако је извршено или покушано против оставиоца, његовог брачног друга, детета или родитеља, под условом да оставилац извршиоцу није опростио. 2) Присилјавање или навођење путем преваре оставиоца да изјави последње вољу; или спречавање преиначења последње воље; или најзад, прикривање већ начињене последње воље.

У оба ова случаја извршилац се сматра недостојним и као такав искључен је из права

наслеђа. При законском наслеђивању потомци недостојног наслеђују оставиоца. Српски грађански закон као услов неспособности за наслеђивање услед недостојности предвиђа извршење убиства — извршено радњу а не и сам покушај. Што се тиче могућности да потомци недостојнога наследе оставиоца, српски грађански закон не садржи одредбу која би то питање регулисала, те је и судска пракса у томе имала подељена гледишта. Постоје две супротне одлуке Касационог суда; по једној не могу (О. с. К. с.), а по другој могу (К. с. — одлука одељена). Предоснова је у овом погледу *ошћила корак даље и од самог јој изворника* (Аустриског грађанског закона), *јер недостојној предвиђа и за покушај злочинства*. Иначе се Предоснова слаже са изворником.

Способност за наслеђивање треба да постоји у моменту смрти оставиоцева, а дејство прихвата наследства састоји се у томе, што од момента изјаве о прихвату наслеђа наследник претставља оставиоца. Више наследника у погледу заједничког им права наслеђа сматрају се као једно лице и пре судске предаје одговарају солидарно, а после по сразмери дела наслеђа.

Сваки онај који може пуноважно да располаже својим правом наследства, може се и унапред одређи тога права путем уговора са оставиоцем, који мора бити у облику јавнобележничког акта или у облику доказа утврђеног судским записником. Ово одрицање има дејство и за потомке, ако није ништа нарочито у том погледу уговорено.

Као што смо већ напоменули, право наслеђа може се заснивати на изјави воље оставиоца. Овом изјавом, која је истовремено изјава последње воље, назива се наредба оставиоца на случај смрти, којом он једноме или вишем броју лица опозивно оставља своју имовину или део своје имовине. Ако се у тој последњој наредби именује наследник, она се зове тестаментат; а ако су у њој само друга наређења у погледу последње воље, без именована наследника, зове се кодицил.

Може се поставити само један наследник. Може се поставити више наследника без прописа о деоби, а може више њих, али с одређеним деловима. Најзад може више њих и то неки с одређеним деловима, а други без

наглашених делова. Може овако учињен распоред да обухвати сву имовину оставиоца, а може и да је не обухвати. И Предосновом је предвиђено и регулисано право прираштаја у наслеђу.

Изјава последње воље подлеже и унутрашњој и спољашњој форми. Унутрашња мора садржавати име наследника, а обе — и тестаменат и кодицил — морају бити: промишљене, одређене и слободне (без принуде, преваре и заблуде). Узроци неспособности за изјаву последње воље, по предоснови, ови су: 1) недостатак урачуљивости, 2) одузимање својевласности (немање делатне способности), 3) незрелост (недорасли). Малолетници, који нису напунили 18 година, могу последњу вољу изјавити само усмено пред судом или јавним бележником. 4) Узрок неспособности за изјаву последње воље је и битна заблуда, како у погледу лица тако и имовине. Да ли је једна наредба, која садржи последњу вољу, ваљана или не, зависи од тога, да ли је који од ових узрока у тренутку њеног изјављивања постојао или не.

Спољашња форма изјаве последње воље, ако је писмена без сведока, мора бити својеручно написана и потписана. Предоснова затим препоручује (иако не захтева) да се назначи дан, година и место кад се и где последња воља изјавила; као и ако је више исписаних листова, да су ови повезани или да је сваки од њих потписан — све у циљу избегавања спорова. Ако је оставиоцу последња воља од другог писана по његовој жељи, он је мора потписати, ако је писмен, а затим пред три способна сведока изјавити (од којих бар двојица морају истовремено бити присутни изјави), да то писмено садржи његову последњу вољу, на којој ће се потом и сведоци потписати. Сведоци не морају знати за садржину ове последње воље. Ако оставилац није писмен, уместо потписа ставиће свој рукознак у присуству сва три сведока. А ако не може да чита, један ће му сведок, пред другом двојицом, састав прочитати а он мора потврдити да састављено писмено одговара његовој вољи. Друга двојица сведока морају пре читања и сами ради контроле прочитати састав. Писац последње воље може бити и сведок истовремено, али он не може да чита сачињени састав оставиоцу. Форма приватне усмене изјаве последње воље мора бити изјављена пред тројицом способних сведока, којима се препоручује да је написмено ставе „ради лакшег памћења“. Оваква изјава мора бити под заклетвом потврђена од сведока, на

захтев свакога коме је до тога стало; у крајњем случају бар од двојице оваквих сведока. Пред судом може оставилац своју изјаву последње воље да да писмено или усмено. Писмену мора бар својеручно потписати и лично суду предати. Изјава пред јавним бележником дата мора бити изјављена пред двојицом бележника или пред једним бележником и двојицом способних сведока.

Неспособни сведоци при последњим наредбама, по Предоснови, су: лица испод 18 година, лица неурачуљива, слабоумна која су потпуно или делимично лишена делатне способности, слепи, глуви, неми и они који не разумеју језик оставиоцев. Сем тога, као сведоци неспособни су и они наследници или легатари, у погледу дела који се њима оставља, као и њихови брачни другови, родитељи, деца, браћа и сестре. Затим лица, која су с оставиоцем у тазбини у истом степену, као и његови укућани који служе под платом. Да би и оваква наредба била пуноважна, мора бити од оставиоца својеручно написана или од три сведока потврђена, али који су ван круга лица које смо сада набрајали.

Повлашћени тестаменти по Предоснови су они, који се начине за време путовања по мору и у местима где куга или слична епидемија влада. Код оваких се прима и сведок са напуњених 14 година, а довољна су и само два сведока од којих један може и да пише изјаву. У случају опасности од заразе није потребно ни да су оба сведока у исто време присутна. Ако оставилац преживи ове опасности, онда оваква наредба губи снагу са протеком 6 месеци од путовања или епидемије.

Код свију до сад изложених тестамената, ако се не пазе на ма који од услова који се захтевају (а не препоручују), већ у погледу њих наступе неки недостатак, изјава последње воље неће бити пуноважна.

Прописи о тестаментима Предоснове и изворника се слажу. Док по срп. гр. зак. до 24-V-1911 било је омогућено усмено тестирање и пред сведоцима и то као један од обичних начина, а не само као повлашћен тестаменат. Услед тешкоће доказивања усмених тестамената, као и злоупотреба са сведоцима, те године је изменама и допунама срп. гр. зак. та могућност укинута. Тада је прописана и обавеза стављања датума на тестаменат, док је означене места остало и даље препоручљиво.

Предоснова поред обичне предвиђа и фидеикомисарну субституцију, која се на наследнике, као савременике оставиоцеве, може ра-

спростирати на више њих, али ако се односи на потоње наследнике који још нису зачети — фидеикомисарна супституција престаје чим имовину стече први потоњи наследник, који није савременик.

У погледу фидеикомисарне супституције предоснова је следовала своје изворнику, док је по српском грађанском закону фидеикомисарна супституција, иако узета пре 90 година из истог изворника, ограничена, т. ј. могућа само у случају, ако је фидеикомисарни супститут неспособан за тестирање или ако је способан умро без тестамена и без потомства. Предоснова и код легата предвиђа могућност обе ове супституције.

Фидеикомис (породични) као преживела установа није узет из аустриског грађанског закона.

Последња воља може садржавати и неко ограничење; може бити измењена или и сасвим укинута. У том евентуалном укидању и измени и састоји се опозивност у законској дефиницији о последњој вољи. Ограничење последње воље може бити учињено постављањем неког услова; чињењем зависном од времена или од испуњења неког налога. Услов је догађај од чијег испуњења или неиспуњења може да зависи какво право, у овом случају засновано на последњој вољи. Услов не сме бити неразумљив, јер ће се у том случају сматрати као и да није постављен; не сме бити немогућ и недопуштен; а ако се односи на неступање у брак имаће важности само тако, ако спречава брак пре пунолетства, ако се ставља обудовљеном лицу које има деце или, ако се ставља за неступање у брак с извесним лицем а не уопште. Услов стављен наследнику односиће се и на потоње наследнике (супституте) само, ако је оставилац то изрично одредио.

Једна наредба последње воље може бити укинута: прављењем нове, јер доцнији тестаменат укида ранији, и позивањем, које може бити усмено или писмено (у форми последње воље) или уништавањем исправе о последњој вољи. Најзад наредба о последњој вољи може бити укинута и тиме, што се позвани на заоставштину неће или не могу да приме. У овом случају ако оставилац није предвидео супституга (потоњег наследника), на наслеђе ће бити позвани законски наследници. Ако га ни ови неће или не могу да приме, онда ће се легатари сматрати наследницима у обиму својих легата.

Законско наслеђивање може да наступи сасвим или делимично. Сасвим ако умрли није

оставио тестаменат уопште, или ако му није ваљан (не испуњава све потребне услове за пуноважну изјаву последње воље); као и ако тестаментом одређени наследник не може или неће да се прими наследства. Делимично законско наслеђивање наступа, ако умрли није са целокупном својом имовином учинио распоред на случај своје смрти, већ само са једним делом.

Предоснова у погледу законских наследника предвиђа: сродство по брачном пореклу, по позакоњењу, ванбрачно и по усвојењу. *Значајно је, нарочито с обзиром на срп. гр. зак., да су мушка и женска деца и уошће мушки и женски сродници изједначени у праву наслеђа.*

У сродству по брачном пореклу Предоснова предвиђа 4 линије (или како смо ми досад називали колена). У I линију долазе деца оставиоцева и њихови потомци. У II отац и мати оставиочеви и њихови потомци. У III дедови и бабе са својим потомством и у IV само прадеде и прабабе оставиочеви (без потомства). Ови прописи о сродству и линијама одговарају новом тексту изворника, док по старом важе прописи о свих 6 колена, као и у срп. гр. зак.

Деца позакоњена доцнијим браком својих родитеља, као и деца из брака, који је оглашен за неважећи, имају исто право у погледу законског наслеђивања као и брачна деца. Небрачно дете, позакоњено путем владаоачеве милости, има право законског наслеђивања очеве заоставштине само ако је позакоњено на молбу очеву зато, да би уживало једнака права с брачним децом.

Небрачна деца имају право законског наслеђивања своје мајере и њених сродника као и брачна деца*, али на заоставштину оца и његових сродника немају право. Усвојена деца према усвојоцу имају исто право зак. наслеђивања као и деца брачна; али према сродницима усвојоцевим као и према његовом брачном другу, који дете није усвојио, немају право наслеђа.

Законско наслеђивање брачних другова Предоснова регулише овако. Надживели супружник поред деце оставиоцеве и њихових потомака наслеђује 1/4 заоставштине; поред родитеља оставиоцевих и њихових потомака или дедова и баба, наслеђује надживели супружник 1/2 заоставштине. Шта више, при наслеђивању са сродницима из III линије (дедовима и бабама), надживели супружник, по-

*) По срп. гр. зак. то право немају.

ред своје половине, наслеђује и део умрлог деде и бабе, који у овом случају не иде њиховим потомцима или другом пару деде и бабе, који су у животу, ако умрли потомке немају. Ако нема оставиоцевих сродника ни из I ни из II линије ни дедова ни баба, наслеђује преживели супруг цело наследство. У свима случајевима у део наследства брачног друга урачунава се и све оно, што му из имовине оставиоцеве припада на основу брачног имовинског уговора или уговора о наслеђу. Као претходни легат — прелегат — припада брачном другу и покретност, која се убаја у брачно газдинство; али ако су деца оставиоцева жива, онда му припада од покретности само оно, што му је нужно за личну потребу. Супружник који је услед своје кривике растављен од стола и постеље или је разведен нема ни законско право наследства, ни право прелегата.

Код овог прописа има отступања од изворника у томе, што је преживели супружник губио право зак. наследства ако је оставилац за живота поднео тужбу за развод брака или раставу на основу кривике надживелог супруга, ма да развод односно растава нису окончани; док се у Предоснови у овом случају говори о разводу и растави као свршеном чину.

Ако, најзад, нема ниједног од Предосновом предвиђених сродника, заоставштина припада држави.

Наслеђе у инокосним сеоским породицама, у породичним задругама, свештених лица и муслимана — Предоснова оставља посебним законима да га они регулишу.

Нужним делом у наслеђу назива се део, који оставилац мора извесним лицима да остави док осталом својом имовином може слободно да располаже. Та лица су деца оставиоцева, ако деце нема, онда његови родитељи. Предоснова наглашава да се под децом подразумевају и унуци и прауници, а под родитељима и дедови и бабе и прадедови и прабабе; као и да се не прави разлика између мушких и женских нужних наследника, и брачног и небрачног рођења. Усвојилац је дужан и усвојеном свом детету да остави нужни део. Нужни део деце износи половину од оног дела, који би деца наследила по законском наслеђству, а родитеља трећина од дела њиховог по законском наслеђству. На нужни део имају два лица право ако се нису одрекла права наслеђа, ако нису по закону искључена или ако их није оставилац лишио наследства на закони начин.

Деца могу бити лишена наследства из ових разлога: 1) ако су оставиоца у беди без помоћи оставила, 2) ако су због злочина осуђена најмање на 10 година робије и 3) ако трајно воде неморалан живот; а родитељи, поред ових разлога још ако су и васпитање детета сасвим занемарили.

Српски грађански закон право на нужни (закони) део признаје само законитој деци, а у погледу разлога под 2) за искључење из наслеђа прописује: ако се дете „харању, крађи и другим злочинствима дало“, — не одређујући висину и врсту казне. Изворник прописује доживотно или двадесетогодишње заточење, док Предоснова, као што смо навели, 10 година робије.

Нужни део мора бити остављен чист без икаквог услова и ограничења, а прорачунава се судском проценом.

Брачни друг нема права на нужни део, али може захтевати пристојно издржавање, ако му ово није омогућено законским делом наследства или уговореним издржавањем за случај да надживи супруга или, најзад оним што му је тестаментом остављено. Да би се наследство узело у правни посед, потребно је да се код суда питање наслеђа расправи и да се изврши предаја. Ко полаже право на неко наследство, мора суду као вероватан показати основ по коме то право полаже, као и дати изјаву да се наслеђа прима. Изјава о прихвату наслеђа, једном дата код суда, не може се опозвати ни изменити.

VI. Поглавље о брачним имовинским уговорима

Брачни имовински уговори су они, који се склапају с обзиром на брак о имовини а тичу се нарочито: мираза, узмиразја, заједнице добара, уприво првобитне или стечене имовине, удвовичког издржавања и наслеђивања. То је законска дефиниција брачног имовинског уговора по Предоснови. Обавеза склапања оваквог уговора није предвиђена, али ако се склапа, мора бити састављен у облику јавнобележничког акта, дакле писмен, формалан. Могу га склопити и вереници са дејством само ако се између њих закључи брак.

Мираз је опет по законској дефиницији, оно добро (имовина), које заручница или жена, или неко трећи у њеном интересу заручнику или мужу преда или обећа ради олакшања терета брачне заједнице. Ако девојка која се удаје нема своје личне имовине, родитељи или дедови и бабе обавезни су да јој мираз даду, наравно према своме имовном стању. Ако они

не би хтели својевољно, одредиће суд на молбу кћери или унуке или ће их према оцени околности ослободити ове обавезе. Занимљива је напомена да суд не испитује строго њихово имовно стање. Ако се девојка удаје против воље родитеља, одн. дедова и баба, и ако суд нађе, да је основ њиховог противљења основан, нису дужни да даду мираз, баш да закључени брак доцније и одобре. Ако муж уопште није уговорио мираз, нема права да га доцније тражи. Мираз може бити све што се може отуђити и од користи бити. Ако се мираз састоји од непокретних ствари, права или непотрошних ствари, жена се сматра као власник а муж као плодоуживалац; а ако у готовом новцу или потрошним стварима, муж се сматра њиховим власником. Мираз по смрти мужа припада жени, а по смрти жене њеним наследницима. Ако се ово не би желело, морало би се изрично уговорити.

Узмиразје, по Предоснови, је оно што заручник или муж или неко трећи одреди заручници (жени) ради увећања мираза. За време брака она нема права уживања узмиразја, али ако мужа надживи постаје власник узмиразја и без нарочитог уговора. Одређивање узмиразја није обавезно; али су родитељи, деде и бабе сина обавезни дати му опрему, сразмерну њиховој имовини, као и кћери што дају мираз.

Заједница добара не наступа самим браком, већ о њој супрузи могу да склопе нарочити уговор. Заједница добара може бити разноврсна и Предоснова као пример наводи уговоре о: општој заједници добара, заједници покретне имовине, стечене имовине, или заједници добара на случај смрти. Ако супрузи не би склопили ниједан од ових уговора, онда сваки остаје власник своје имовине; а што би им придошло имовине за време трајања брака, у сумњи би се узело да су стекла оба брачна друга на равне делове. Међутим допуштен је доказ о противном и о другој сразмери, у ком би случају одлучио судија по слободном уверењу. Иако жена није мужу уговором уступила управу њеним слободним (параферналним) добрима, муж тим добрима управља као пуномоћник све док се она томе не успротиви. За разлику од обичног пуномоћства, муж при управи одговара само за главницу а не и користима. Ако би се хтела задржати мужевљева обавеза полагања рачуна о приходима, морало би се то нарочито уговорити. Ако би жена за увек поверила мужу управу њеним имањем, ипак у случају опа-

сности од штете, може суд на захтев њен да му управу одузме.

По законској дефиницији Предоснове, удовичко уживање је оно, што се супрузи брачним уговором за издржавање одреди на случај кад муж умре. Иначе удови (по Предоснови) по закону припада из заоставштине још обично издржавање за 6 недеља по смрти мужа или, ако очекује порођај, док не протеку 6 недеља од порођаја. Док буде уживала ово законско издржавање нема права на оно по уговору. Наравно и по Предоснови удајом губи право на удовичко издржавање.

Код удовичког уживања иако се Предоснова у главном држи изворника, има извесне разлике у дефиницији. Тако док је изворник шири и као удовичко издржавање предвиђа оно што се удови на име издржавања одреди не прецизирајући у дефиницији којим начином (да ли брачним уговором или простим њеним захтевом да суд одреди), Предоснова наглашава „оно што се супрузи брачним уговором за издржавање одреди.“ Међутим обавезу закључења брачног уговора, као што смо навели, Предоснова не предвиђа, те закључење оваквог уговора стоји странкама на вољу. За случај да се брачни уговор не закључи, супрузи остаје општи пропис из Предоснове, по коме брачни друг (уопште), немајући право на нужни део, може да захтева док не ступи у други брак пристојно издржавање, уколико му ово право није покривено законским делом наследства, уговором на случај смрти или последњом вољом умрлог брачног друга. Осим разлике у самој дефиницији удовичког уживања, изворник захтева, истина не као императив, да се ово издржавање плаћа удови три месеца унапред. По Предоснови је ово трпало, што није велики губитак, пошто као императив није ни прописано. Обезбеђење удовичког издржавања и по изворнику и по Предоснови предвиђено је у овлашћењу заинтересованог лица, да у случају опасности обезбеди уговорено удовичко уживање. Предоснова не забрањује, те је свакако ово тражење обезбеђења удовичког уживања могуће и при самом склапању уговора, као и кад удовичко уживање није уговорено, већ на захтев супруге судом одређено.

Срп. гр. зак. се знатно разликује од Предоснове, па и изворника и то, како у погледу самог уживања удовичког тако и у погледу обезбеђења. По срп. гр. зак. удова после смрти мужа ужива раван део имања, који добијају његови законски наследници

koji su i za života muževljevog u uživaњу добара његових учествовали, ако су ти законски наследници: деца, родитељи, браћа и сестре умрлог. Ово уживање је под теретом издржавања, спреме и удомљења оних лица, која из заоставштине на то имају право по закону. Ако би за наследнике били одређени даљи рођаци, које нисмо раније набрајали, удова има право уживања целокупне заоставштине мужевљево, а тек по смрти њеној или преудаји наследство прелази у руке наследника — тих даљих рођака. Како супрузи у случају мужевљево смрти није признато право на закони део, то је једним законодавним решењем из 1855 год. (2. III) признато прећутно обезбеђење удовичког уживања на заоставштини мужевљевој.

Уговор о наслеђивању могу супрузи склопити на два начина. Кад један супружник другог за наследника одреди а овај то прихвати, или кад се узајмно поставе за наследнике. Могу га склопити и заручници, али такав уговор има дејство само ако се закључи брак. Уговор о наслеђивању не спречава супруге да за живота својом имовином слободно располажу, јер право из овог уговора постоји за једну уговорачку страну тек кад друга умре. Уговором о наслеђивању

не могу се супрузи сасвим одрећи права да праве тестамент. По сили закона једна четвртина мора им остати чиста и слободна. Један супруг може од закљученог уговора одустати ако је то право одустанка уговором предвидео. И без предвиђавања у уговору може се одустати (и то обе стране) у случају раставе без споразума, ако су за раставу криве обе стране или ако за раставу није крива ниједна страна. А ако је за раставу крива само једна страна, право на одустанак има само невинна страна. Развод раскида уговор о наслеђивању, невини брачни друг може га одржати у снази тиме, што ће без непотребног одлагања ту своју одлуку саопштити другој страни. Кад се брак огласи неваљаним (неважећим) и брачни уговори су од почетка свог неважећи, а имовина, уколико је још била, враћа се у пређашње стање. Кад је у питању споразумна растава од стола и постеље, зависиће од споразума супружника какав ће се изглед дати раније закљученом брачном имовинском уговору. Како суд изрече пресуду, имовинско-правни односи између супружника — регулисани раније уговором — престају, ако у уговору није што нарочито предвиђено за евентуалност развода.

Београд

Милица М. Влајић

Промене у прописима за додатак на скупоћу државних и самоуправних службеника

11 априла лањске године министарски савет је донео решење да се ради ублажења привредне кризе измени уредба о додацима на скупоћу државних и самоуправних, активних и пензионисаних, службеника. Ово решење је веома тешко погодило велики број чиновника и чиновничких породица, и стога су Алијанса Женских покрета и Југословенски женски савез интервенисали код надлежних фактора. Ове две организације су тражиле да се решење од 11 априла укине и да се смањивање припадљности изврши праведније, јер су новом „Изменом“ најтеже били погођени они, који су примали једва толико да им је био осигуран егзистенцијски минимум. У заједничкој претставци поменуто организације су тражиле следеће:

„На место „Измена“ нека влада изволи донети на основу овлашћења, које је добила од Народне скупштине и Сената, уредбу ко-

јом ће бити сви, од највишег државног функционера па до најнижег једнако, сразмерно приходима, прогресивно, погођени, ако се већ мора штетети на припадљностима државних службеника. Али наше је дубоко убеђење да може бити у државном газдинству на другим расходима много веће уштеде него што се може постићи уштедама од припадљности државних службеника.

Пре свега треба тежити томе да се отклони огромна разлика у приходима свих грађана наше земље. Крајње је време да се приступи најозбиљнијој студији за утврђење минимума и максимума прихода. Нека се стриктно и безобзирно спроведе начело, да сваки грађанин сме имати само приход од једне службе. Стриктно спровођење тога начела омогућиће успелне огромног броја незапослених. Стриктно и безобзирно треба да се спроведе начело укидања

награда и тантијема код свих државних предузећа — Поштанске штедионице, Државне хипотекарне банке, Фабрике шећера, Монопола ит.д.

На крају Вас молимо да не дозволите да се спроводи баш у државном газдинству све што је у опречи са начелом једнакоправности мушког и женског пола, што се тиче права на рад и зараду. Само квалификације и способности морају бити мерило.“

Када је у децембру лањске године дошла нова влада, Алијанса и Савез су поново интервенисали и тражили да се „Измене“ укину. Почетком маја ове године уистини је донео министарски савет ново решење које делимично ублажава тешке прописе „Измене“. У своме саопштењу новог решења каже министарски савет „да су измене изазвале много приговора како у редовима самих службеника, тако и код њихових стручних организација и уопште у јавности. Сви ови приговори могу да се поделе у две групе: приговори у погледу смањења припадности кад су запослени муж и жена, и приговори у погледу смањења припадности лицима која са својим родитељима живе у истом кућанству.

Приговори учињени у погледу смањења припадности женама, чији су мужеви такође запослени или иначе имају довољно прихода још се проучавају у погледу њихове оправданости. Приговори, пак, у погледу смањења припадности лицима која са родитељима живе у кућној заједници потпуно су оправдани. То са разлика што су прописи о смањењу припадности ових лица имали веома рђаво дејство, па су у многим случајевима почели да угрожавају и опстанак породице, најважније ћелије данашњег друштва. Смањивање припадности деци која са родитељима живе у заједници имала је пре свега за последицу одвајање деце од родитеља. Ова појава опасна је у социјалном погледу нарочито стога што се махом млађи и неискуснији живаљ лишава родитељског надзора и у много већој мери оставља спољним утицајима и опасностима да морално пропадне. С друге стране ово издвајање имало је за последицу и материјално слабење многих породица, јер деца за чије су школовање родитељи учинили велике напоре услед издвајања из породице нису више била у могућности да приносе заједничком кућанству. Стога је многим родитељима постало немогућно да и осталу још недораслу децу изведу на пут. Ова последица, уосталом, наступила је и у многим оним случајевима, где се деца нису одвојила од родитеља, услед често веома осетног смањења њихових при-

надлежности. Па и сама чињеница, што се смањују припадности деци која живе у родитељској кући, и помажу ако не родитељима оно барзбрињавању, односно издржавању осталих чланова породице, морала је имати веома неповољно дејство не само код непосредно заинтересованих, већ у јавности уопште.

На основу свега овога, Министарски савет, на предлог Министра финансија донео је одлуку, да се у напред наведеним решењима Министарског савета учине измене у том смислу, да заједница службеника са родитељима не утиче на величину његових припадности. Ово решење ступа на снагу 1 јуна тек. године.“

Када се сазнало за ово ново решење, Женски покрет у Београду сазвао је шири састанак. Састанак је одржан 11 маја т. г. и био је веома добро посећен. После излагања претседнице, г-ђе Атанацковић, развила се жива дебата и једногласно је примљена следећа

Резолуција :

Конференција поздравља намеру Краљевске владе да се исправе грешке учињене „Изменом“ уредбе о смањењу додатака на купућу државних и самоуправних службеника који живе у породичној заједници. Једногласно је констатовано следеће:

Тиме што се поменути „Измене“ још примењује на удате жене нису ублажене највеће неправде које „Измене“ наносе. Докле год ове „Измене“ погађају удате жене још врло велики број чиновничких породица трпеће и даље све зле последице ових нерационалних „Измена“. Као најмаркантније неправичности истакнуто је:

1) да су „Измене“ не само неправилне већ и нерационалне, јер много јаче погађају ниже чиновнике, пошто су додаци већи код нижих чиновничких група; код највиших уопште и не постоје, те према томе највиши чиновници уопште не потпадају под оштрицу „Измене“;

2) на основу „Измена“ општинским чиновницима одузима се много већи процент него државним службеницима, пошто се код њих смањење врши од целокупних припадности;

3) примена „Измена“ јасно је доказала да финансијски ефекат, који се учињеним смањењима припадности добија, у државном и самоуправним буџету је минималан, а штеће које чиновничке породице од тога трпе, за сваку породицу је веома тешка; *несразмеран је добитак према невољи која се наноси.*

Закључак ове конференције једногласно је био следећи:

Сматрајући једнодушно породицу за основу друштва, конференција истиче да морал и будућност сваке нације захтевају да се створе такве социјалне и економске прилике које ће омогућити бракове младим грађанима. У данашњим економским приликама ово је могуће у великом броју случајева само на основу обостране зараде супружника. Смањивање припадности удатих жена значи не само потцењивање њеног човечанског достојанства, већ и економско уништење многих породица. Што су жене и поред овако смањених припадности остале у служби, доказује да су њихове породичне прилике заиста тешке.

Велика скученост у којој родитељи подижу своју децу мора имати врло штетних последица за будућност друштва и народа. Смањење припадности удатим женама имаће за последицу и смањење бракова код младих људи а смањење порода код већ склопљених бракова.

Морал и будућност нашега народа императивно захтевају да се овакве последице

не наносе постојећим законима, и да се што пре укину „Измене уредбе о додацима на скупоћу“.

Према свему томе конференција захтева:

- 1) пошто су припадности државних и самоуправних чиновника једва довољне за минимум пристојне egzистенције, не смеју се кажњавати супружници у браку смањењем женских припадности;

- 2) *својећи на принципју који је прокламовао и Интернационални биро рада: да једино мерило за награду мора бити рад, а не пол раденика, принципј који се у данашњим шешким економским временима не сме занемарити, ако се не жели нанети шешта целни — конференција тражи да се и у нашој земљи овај принципј — за једнак рад једнака награда — доследно проведе.*

У име свих жена Конференција тражи:

Да се у пошћуности укину „Измене“ од I априла ланске године како за удаше жене, државне и самоуправне чиновнице и службенице, шако и за пензионерке.

Predlozi Alijanse Ženskih pokreta o promjenama i dopunama antiveneričkog zakona

Prilikom izvještaja o anketi o spolnim bolestima, predloženom redovnom sastanku zbora liječnika u Zagrebu 28-III-1935 godine od g. dr. Vuletića — a koji je izvještaj trebalo da posluži kao baza za diskusiju o potrebnim promjenama i eventualno dopunama antiveneričkog zakona — jugoslavenska feministička Alijansa moli da se uvažava i njezini predlozi.

Kako je jugoslavenska feministička Alijansa već od 1926 godine, pa nadalje stalno izgrađivala svoje stanovište za podlogu zakona koji će abolirati svaku reglementiranu prostituciju, ali istovremeno potrebnim mjerama osigurati narodno zdravlje i kako je to stanovište izložila pred svim odgovarajućim forumima (skupštinama jugoslavenskog venero-dermatološkog društva, skupštinama sveslavenskih venero-dermatoloških društava u Varšavi i Beogradu i u odgovarajućim komisijama Internationale feminističke alijanse u Parizu i Berlinu) — kako je publikujući stalno rezultate svoga rada i održavajući javno predavanje i mitinge u (Zagrebu, Beogradu, Splitu i Sarajevu) za obaveštenje publike o potrebama i koristi tog novog zakona — jugoslavenska fe-

ministička Alijansa moli da se i ovom prilikom uz izmjene koje će predložiti prije spomenuta anketna komisija zatraže i slijedeće:

- 1.) Stojeći na jedino ispravnom medicinskom stanovištu da zarazu prenose i žene i muškarci jednako, tražimo *bezuslovno obligatni pregled i žene i muškarca prije stupanja u brak* (svi razlozi o pretežno seljačkom narodu, o stidljivosti i osjetljivosti, moraju da padaju pred jednim neosporno naučnim principima). Ad § 9.

- 2.) Da se uspostavi naročita komisija za kontrolu provodjenja postojećeg zakona i pravilnika i onih dopuna koje još imaju da se donesu. Komisija treba da se sastoji od pretstavnika Ministarstva socijalne politike i narodnog zdravlja, Centralnog higijenskog zavoda i pretstavnica Alijanse Ženskih pokreta.

- 3.) Da se za ispravno i korisno sprovođenje ovog zakona obrazuju naročito socijalno-medicinski organi (Fürsorgepersonal). Ad § 8.

- 4.) Da se pomoću gore navedenih organa i naročitih ustanova vrši savremena biološka, sociološka, pedagoška i psihološka zaštita maloletnika — Ad § 13.

5.) Da se što pre pristupi otvaranju savremenih vaspitnih ustanova za napuštenu, ugroženu i posrnuću žensku omladinu — Ad § 12.

6.) Da se sav rad antiveneričnih ambulanti postavi na što solidniju i što opširniju socijalnu i naučnu osnovu. Prvenstveno da se proširi uvođenjem „brčnih savjetovališta“ (u zakonu „profilatoriji“), koji se mogu eventualno i sasvim samostalno voditi — Ad § 7.

7.) Da pregledi i lečenje obolelih od spolnih bolesti u smislu § 1 zakona o suzbijanju spolnih bolesti — dopunjenog klauzulom o infektivitetu — bude besplatno u državnim ustanovama.

8.) Da se takse ubrane od uvjerenja za stupanje u brak upotrebe u korist fondova za osnivanje domova u smislu § 12 i 13 ovoga zakona.

Molimo na kraju da u svakom slučaju potrebnih izmjena princip apsolutne i neosporne abolicije ostane na snazi, a ukoliko je liječnički zbor u Zagrebu zainteresovan za ispitivanje uzroka prostytucije i načina za njevo suzbijanje, da se pridržava § 12 zakona za suzbijanje veneričnih bolesti, tj. da traži saradnju sa odgovarajućim ženskim društvima.

Sarajevo

Dr. Maša Živanović

A gde da rade žene?

U mjesecu martu o. g. imenovan je za direktora na Drugoj ženskoj zanatskoj učiteljskoj školi u Zagrebu dr. phil. i med. g. Forenbaher Zdravko na mjesto dosadnje direktorice g-de. Brkić Hermine, koja je bila sa punim godinama službe penzionisana.

Za bolje razumevanje stvari evo nešto o historijatu ove škole. Svoj začetak ima u bivšoj ženskoj stručnoj školi koje je bila osnovana u Zagrebu pre 50 godina. Od njenog osnutka od ovog imenovanja bile su na čelu ove škole uvijek žene, koje su školu dostojno zastupale i davale kroz decenije učiteljice zanatskih škola, te učiteljice ručnog rada za srednje i njima slične škole, dok se u nižim tečajevima premao ženski podmladak u šivanju, vezenju i kitničarstvu.

Danas nakon decenija opstanka ženskih (prije stručnih škola) i njihovog napredovanja pod ženskom upravom dobiva ove eminentno ženska škola na upravu svoju muškarca kojem je domena rada takove škole potpuno strana.

To nije u interesu škole, a u drugu ruku udarac je ženi kao javnoj i stručnoj radnici. Toliko se naglašuje potreba i važnost stručnih škola za naš privredni život, a vodstvo tih škola se daje u ruke potpunih ljajka.

Kad g. dr. Forenbaheru nije uspjelo da se

Otkako postoji Jugoslavija, borile su se ženske organizacije za donošenje zakona za suzbijanje polnih bolesti, i na kraju krajeva dočekali smo taj zakon. Još dok je bio zakon u nacrtu, Alijansa je tražila da pregled pre stupanja u brak mora biti obligatan za muškarca i ženu. Zakonodavno telo nije primilo ove odredbe, nego je smatralo da je dovoljan samo pregled muškarca. Kada se zakon već primenjivao i stizali su svih strana izvještaji o njegovom dobrom dejstvu. *Ministarstvo socijalne politike i narodnog zdravlja je ukinulo u aprilu t. god. § 9 zakona i time uzelo zakonu jedno od najjačih sredstava za suzbijanje polnih bolesti.*

Usled ukidanja obligatnog pregleda muškarca pre stupanja u brak, postalo je opet veoma aktuelno traženje da se donese odredba kao što ju je predložila u ime Alijanse Ženskih pokreta gđa dr. Maša Živanović na zboru lekara u Zagrebu, a svi pokreti treba da proučavaju sve predloge dr. Maše Živanovića i da opet povedu energičnu akciju za još bolji zakon za suzbijanje polnih bolesti.

pre 2—3 godine održa kao direktor na muškoj zanatskoj školi, pokušao je sada da dođe na žensku zanatsku školu, i uspeo je — ženu je lakše potpisnuti!

Stručne se škole, kako se po tome vidi, još uvijek premalo ozbiljno shvaćaju na mjerodavnim mjestima, premda se dnevno čuje na sve strane: treba nam stručnih škola, treba nam naših domaćih spremnih radenika, tuđi skupi radnik oduzima hljeb domaćem čovjeku, it.d. — a na upravu takove škole dolazi doktor filozofije i medicine, koji nije pokazao nikada nikakav interes za ove škole, jedino kada se radilo o položaju direktora.

Osim ovog najvažnijeg momenta povrijeđena je ovim imenovanjem žena, javna radnica. Kroz decenije našlo se uvijek odličnih žena (Cvetešićka, Rašićka, da napomenemo samo najmarkantnije) koje su sa velikim uspjehom, vodile ovu školu k visini na kojoj ona sada stoji, a danas kada su ženi otvorena tolika zvanja za koje se mislilo pre 50 godina da žena neće imati nikada pristup u njih, danas se ovim imenovanjem osporava ženi da bude na upravi ženske zanatske škole. Ustajemo ogorčene protiv ovog imenovanja i tražimo na ovom mjestu opet ženu!

Zagreb

Bivše učenice

Мајка

Сунце је наша мајка, а наша мајка то је наше сунце“.

Ж. Ж. Русо

„Ако је што добро у мени, то је од моје мајке“.

Штросмајер.

После грознога светскога рата, у доба, када се више него икада осетила потреба за стварање новог времена, нове друштвене форме и бољих односа међу људима и народима, у доба када треба тражити нове идеале и нове моралне вредности, увидело се да у тражењу тих идеала мајчина љубав може врло много да помогне.

Улога мајчина у васпитању људи је од огромне важности.

Темељ друштва, државе и народа јесу ваљане породице. Домаћи живот је прва и најважнија припрема за друштвени, јер се навике, карактер и свест развијају под непосредним примерима оца и мајке. Правац, којим пође наш карактер у раној младости од великог је значаја. И народна песма каже:

„Зборе деца — како зборе мајке,

Творе деца — како творе мајке,

Моле деца — како моле мајке,

Частан је пород од часне мајке.“

Једна добра мајка вреди више него сто учитеља. Деца се на њу непосредно угледају и у њој налазе сваку поуку. Мајка почиње да васпитава дете одмах чим на свет дође, а доцније то васпитање све више напредује, те се може рећи да добра мајка утиче на своју децу кроз цео живот. Спомен према мајци траје и кад ње више нема.

Срећа и несрећа, знање и незнање, цивилизација и варварство у читавом свету у многоме зависе од оне улоге, коју мајка врши у кући својој. Тајна духовне културе лежи у утицају добрих матера. Оно што ће дете временом бити, у многоме зависи од науке и примера, које му даје мати, као први и најмоћнији учитељ. Њена је школа најмоћнија, јер је најнежнија.

Није узалуд рекао Ж. Ж. Русо: „Моме карактеру оскудевала је само љубав; а с тим сам казано све; ње сам лишен раном смрћу своје мајке“.

Сви велики људи у својим исповестима и биографијама видно истичу доминантну улогу њихових мајки у формирању њихових карактера и свеукупне духовне величине. С друге стране, пак, највећи број злочинаца регруто-

вао се и стално се регрутује из бројних фаланга деце сирочића — без оца, а највише без мајке, који су мајку изгубили још у раном детињству, те њену топлу и бескрајну љубав нису ни осетили ни запамтили.

Ову недојбену истину потврдили су социолози и криминалисти из изјава озлојеђених осуђеника, који се жале на зао удес свој, на преран губитак мајке и њене велике љубави.

А тек после долазе њихове жалбе — често баш и оправдане — на људе и друштво, које их је кроз живот ружно и грубо сусретало на сваком кораку, док и последњу искру добротe није угушило и створило од њих мизантропе и рушиоце.

Обрнуто пак, деца чак и са негативним диспозицијама: ексцентрична, екстравагантна, у околностима да су имала мајку, у детињству и доцније постајала су уравнотежена, духовно напреднија и морално исправна.

Све ове неоспорне констатације казују, да питање и проблем жене, мајке и материнства треба што правилније поставити и решити.

Проблем материнства јесте средишни проблем целокупног женског питања. И савремени феминистички покрет даје жени највећу важност и посматра га у оној светлости у којој га посматрају и желе решити најхуманији и најдалековиднији социолози и лекари. И једни и други се слажу у томе да правилан и неосметан напредак човечанства, будућност његова зависи и од тога, како ће друштво решити женско питање у његовој најбитнијој тачки, т.ј. сам проблем материнства.

Жена као мајка врши значајну социјалну функцију, јер рађање детета, јесте један битан социјалан факат, коме се мора додати безусловни императив, да дете, подмладак буде здрав. Данас пак, то је немогуће многим женама из више важних разлога. Међу бројне разлоге долази и велика преоптерећеност жене-мајке у маси народној, која је уједно и мајка и домаћица и радница у пољу. Доказан је да има много грана привредног рада, које штетно утичу на способности жене.

Многи противници женског покрета и женине правно социјалне изједначености дижу аларм противу жениног рада у слободним духовним позивима позивајући се на материнство, али ти исти противници ни прстом не мрдну, ни гласа не пусте у питању ослобођења жене од вишечасовног напорног физич-

kog rada, tako uбитачног баш по мате-ринство.

У животу старих Римљана био је један век у коме су кућу бремене жене китили цвећем. У старој Атини кућа трудне жене била је неповредиво заточиште чак и за злочинце. Ренесансно сликарство сматрало је идеалом женске лепоте бремену жену.

Данашња жена не тражи ни цвећа ни привилегије кад у мукама носн новог грађанина. Она тражи само да јој се омогући да без трзавица и брига изврши свој првенствени природни задатак — рађање и одгој деце.

Вршач

Анђелија Миљевић
учитељица

Uticaј profesije žene na brak

Dr. Aleksandar Kostić, profesor beogradskog univerziteta, javnosti poznat po anketi koju je cijeli jedan stalež vodio o tome da li njegovi prevodi seksualne literature spadaju u pornografiju, bombarduje u „Politici“ od 10 marta publiku učenicima i moralnim pridikama. Tu se ugledni profesor razniježio nad teškom sudbinom uposlenih žena i njihovim teškoćama da održe brak. Kamo sreće da se razniježio nad sudbinom neuposlenih, koje ne znaju otkud da prehrane svoju siročad!

Gospodin profesor sentimentalno uzdiže nad umanjanim plodom uposlenih matera i nad njihovim strahom od djece. I sve u njihovom interesu! Međutim taj bi učeni zaštitnik slabijih trebalo da zna, da bi morao najprije da onemoguću učestvovanje žene u industriji, poljoprivredi i trgovini, a tek tada da stigne do žene činovnice, privatne i državne, čiji je položaj s finansijske strane i obzirom na rad ipak povoljniji za uposlenu ženu i njenu decu.

Zašto se g. profesor nije pozabavio činjenicom da one žene „kod kuće“, a to su 80% naših žena. t.j. seljanke, obavljaju teške poslove neposredno i prije i nakon porodaja? Zar seljanka nije gore eksploatisana od bilo koje fabričke radnice i činovnice, koja barem za porođaj ima svoj zakonski dopust? Da potsetim čitaocce samo na članak „Patnje žene“ od gđe Nade Katanić u prošlom broju „Ženskog pokreta!“ A naravno da slični pojmovi o higijeni babinja i poroda važe po cijeloj našoj lijepoj domovini.

Dok ovih 80% naših žena stradaju u ovim primitivnim odnosima nad kojima može da propače i daleko manje sentimentalni čovjek od g. profesora, zar da se dotle na nas znalacki primenjuju statistike iz savremenih prilika jedne kulturne zemlje — u kojoj trudna žena barem vidi liječnika! Zar g. profesor može da misli da se polovina čovječanstva može služiti njegovim uputama i direktivama, kao da u stremljenjima

savremenog društva nema nikakvih boljih direktiva ni srećnijeg rješenja do njegovih?

Dakle à la Hitler i Mussolini ženi opet Wilhelmov četvorokut: Küche, Kirche, Kleider, Kinder. Kao da, odašiljanjem i zadnje industrijske i intelektualne radnice kući, ne bi žena zadržala svoje mjesto u poljoprivredi, na Primorju čak prikovana us veslo, i u često mnogo napornijem i nehigijenskiem kućnom obrtu, i kao da ne bi bila još potčinjenija ambijentu, kad bi je izbacili i iz ovo malo javnog života, gde ipak postojano stiže glas. Inače, uvijek isti g. profesor, dobrohotno dozvoljava čak i emancipaciju — samo ne znam u čemu? Isključenjem žene iz javnog života postaće njen položaj još jadniji i još podložniji tiraniji okoline, a društvo bi još manje znalo za njena prava i slobodu.

Kako bi bilo da pozovemo u pomoć Ataturka da rastumači g. profesoru da može postojati i jedno dobro socijalno zakonodavstvo sa svom zaštitom žene, djece i majke (ali koje se primenjuje u praksi) i jedan dobro plaćeni rad (jednaka nagrada za jednaki rad), pa da žena radnosno vrši svoje dužnosti majke i javne radnice. Tvrđenje da žena javna radnica bježi od materinstva obična je neistina, pošto ona teži napredovanju i usavršavanju svoje ličnosti i prema tome materinstvu.

G. profesor se zaletio. Jer ako pretpostavimo da su svi navodi tačni — u što ne sumnjamo — zar nije onda savremenije ukloniti uzroke, izjednačiti ekonomsko-socijalni položaj, razviti općenite pojmove o higijeni i potrebama trudne žene, majke i djeteta, upotpuniti, a još važnije primenjavati socijalno zakonodavstvo. Uposlenoj majci treba omogućiti da doji i prehrani svoje dijete, a ne da ono zbog toga propada. Uostalom kod nas zakon i predviđa, samo ne znam da li se to uvijek i vrši, dječja zabavišta uz fabrike i određni odmor za dojenje.

Inače je utopija kad ni dvoje ljudi ne može da zaradi za pristojan život, tvrditi da će to moći samo jedan, čak i kad ne bi uzeli u obzir ženinu energiju i sposobnost, koja u ograničenom kućnom poslu ostaje neiskorišćena za društvo.

Ako su navodi g. profesora tačni, a na-

stranost ambijenta i zakona dovodi do tih žalosnih činjenica, potrebne su energične mjere protiv svega toga, a ne da se zbog krivih pretpostavki sili polovina čovječanstva da ide protiv zahtjeva života.

Split, marta 1935 g.

N. N.

Седница управног одбора Алијансе Женских покрета

16, 17 и 18 марта ов. год. одржана је у Загребу седница управног одбора Алијансе Женских покрета.

Управни одбор је најпре расправљао о питањима која су била на дневном реду конгреса Интернационалне феминистичке алијансе у Цариграду и дао у томе погледу директиве својим делегатима.

Др. Маша Живановић (Сарајево) је истрајно реферисала о закону за сузбијање полних болести, који важи у нашој земљи од септембра лањске године. У своме реферату је нарочито нагласила тешкоће, које долазе од најразличитијих страна, за правилно извођење закона. Затим је дала предлоге за допуну и измену закона, које доносимо у нарочитом чланку. Предлози, допуњени предлозима делегата београдског Женског покрета, г-ђе *Вере Кићевац*, су били примљени.

Милица Влајић (Београд) дала је преглед предоснове за нови грађански законик у нашој земљи. (У прошлом броју и у овом доносимо њен приказ нацрта). После реферата је ставила следеће предлоге:

- 1.) Да не потцењујемо грађански брак.
- 2.) Код односа мужа и жене: по нацрту је муж глава породице. Да се тражи измена, т.ј. равноправност супружника.
- 3.) Код питања ванбрачне деце: нацртом могу стећи брачност владаочевом милошћу, но немају право наследства. Треба да тражимо једнакоправност и за наследство.

Др. *Смиља Кришић (Сарајево)* предлаже у име сарајевског Ж. п. следеће:

- 1.) Обавезни грађански брак, јер сматра да само тако могу бити решене све компликације мешовитог брака.
- 2.) Цивилни суд за све брачне спорове.
- 3.) Старост за ступање у брак: 21 година за мушкарца и 18 година за жену. Евентуално највишу границу старости, и не сувише велику разлику у годинама вереника.

4.) Да породицу заступају оба супруга који имају једнака права и једнаке дужности; они су обавезни према својим имовинским и према својим личним способностима и могућностима за привређивање да издржавају породицу и да се рад жене у кући сматра за једнако вредан и важан допринос у кући. Тражимо равноправну поделу рада у браку, споразумно управљање домаћинством и добровољно преузимање дужности и одговорности. То можемо да тражимо поготово кад закон сам признаје економску снагу данашње жене тиме што јој у напрту налаже дужност да издржава мужа сразмерно према своме имовинском стању, ако муж постане неспособан за привређивање.

5.) У односу родитеља морамо тражити равноправност: очинска власт треба да се замени изразом родитељска власт.

6.) У погледу ванбрачне деце придржава се нацрт досадањих норма, само у тексту ублажује узразе. Право детета према оцу односи се само на издржавање и васпитање, није под очинском влашћу. Према оцу нема наследног права, нити права на мираз. Треба да тражимо равноправност са брачном децом.

7.) Жена мора да има законски осигурани нужни део, тако да се не може искључити из тестаментa.

8.) Признати жени (иако лично привређује ван куће) право на половину иметка стеченог у браку. Тиме се признаје рад жене у кући као једнако вредан допринос.

9.) Са миразом не сме располагати само муж, него оба супружника.

После дуже дискусије о новоме нацрту и о предлозима, управни одбор је закључио да сви Женски покрети простудирају све предлоге и своје одлуке саопште Алијанси.

Идућа тачка дневног реда је била: програм Алијансе Женских покрета. Управни од-

бор је закључио једногласно да нови програм изради *гђа др. Маиа Живановић*.

О питању минималних надница је поднела реферат *гђица Милена Аћанацковић (Београд)*. Пошто смо о томе питању у нашем листу већ писали, не износимо њен реферат. Закључено је да се на основи реферата и дискусије поднесе министру социјалне политике и народног здравља опширан експозе, који ће да изради извршни одбор.

При тачки евентуалија је управни одбор расправљао о следећим питањима: 1.) *Право гласа за жене*; закључено је да се упуте свима кандидатима за народну скупштину питања, да ли су за женско право гласа и да ли су за тајно гласање.

2.) *Закон о кућној послузи*; сарајевски Ж. п. предлаже да Алијанса тражи од министра социјалне политике и народног здравља закон о кућној послузи који треба да уважује следеће моменте: 1.) шлоловање опште и стручно; 2.) квалификација аналогно закону о радњама — шегрти, кафе, мајстори; 3.) радно време и годишњи одмор; 4.) плата

према квалификацији и сведоцбама; 5.) осигурање за старост; 6.) спорови према закону о радњама; 7.) назив — кућна помоћница; 8.) организација.

3.) *О заштити мајтеринства* говорила је *гђа др. Маиа Живановић* и предложила да се Алијанса заложује за израду закона за заштиту материнства. Она се такође обавезује да ће израдити нацрт и послати га свима Покретима на студиј.

4.) О потреби да се изради *нов закон за заштити деце* је говорила *гђица Милена Аћанацковић*. Закључено је да београдски Покрет скупи материјал за израду законског нацрта за заштиту деце.

Поред седница управног одбора одржане су и четири јавне конференције које су врло успеле и биле добро посећене. Конференције су одржале: 1.) Милица Влајић (Београд) о нацрту новог грађанског законика. 2.) Вера Кићевац (Београд): Жена и мир. 3.) Милена Аћанацковић (Београд): Једнаки услови за рад. 4.) др. Маиа Живановић (Сарајево): Једнакост морала.

Jane Adams

Velika socijalna radenica, Jane Adams, umrla je 21 maja u Chicagu. Bila je u 75 godini života.

Dve velike stvari je uradila Jane Adamsova u svome životu: osnovala je godine 1889 prvi settlement u Chicagu „Hull House“, koji je postao u tome novodobnom Vavilonu zatočište i sklonište socijalno potištenih, pre svega emigranata. Početak ovoga skloništa nije bio lak, jer se Jane Adamsova morala boriti protivu ogromnih teškoća i gorko je iskusila istinu „da je čovečanstvo najmanje napredno na polju socijalnog poretka, i da ni u kojoj drugoj grani života nije u takvoj meri rob navika“. Svoje početne borbe živo je iznela u knjizi, u kojoj izlaže svoj put kroz sumnje i duševne patnje do saznanja gde i kako treba da aktivira osećaj socijalne odgovornosti. Njena čelična volja, kada je našla polje rada, nije znala za prepreke. I tako se razvio „Hull House“ iz skromnog zatočišta za emigrante u sjajnu uređenu socijalnu instituciju koja je jedinstvena u svetu.

U „Hull Housu“ uredila je obdaništa za decu, biblioteke, večernje škole, kurseve za jezike, prirodne nauke itd., klubove, tkaonicu, keramičku radionicu i još mnogo drugih korisnih ustanova.

Sada iz godine u godinu prolazi kroz te ustanove oko 9000 osoba. Tu nadu zabavu, dopunjavaju svoje znanje, čitaju, a što je glavno nadu toplu reč i savet.

Na hiljade stranaca je prošlo kroz ovu sjajnu i jedinstvenu ustanovu, i svakoga je primila Jane Adamsova najsrdačnije. Svak ko je prošao kroz „Hull House“ poneo je sobom ubeđenje da je boravio kratko vreme u budućnosti koja neće znati za divlju borbu potištenih i povlašćenih u sadašnjosti.

Drugo veliko delo Jane Adamsove je bilo za vreme rata, kada je godine 1915 osnovala „Ligu žena za mir i slobodu“ i kojoj je bila do sada predsednica. Njenom inicijativom Liga je poslala konferenciji za mir u Versaillu spomenicu, u kojoj se traži ravnopravnost žena sa muškarcem na svima poljima života. Pod njenim vodstvom je Liga izvršila ogromnu propagandu za stalan mir na svih pet kontinenta. Godine 1931 dobila je Nobelovu nagradu za mir.

Ceo život Jane Adamsove je svetao primer požrtvovanja, nesebičnosti i socijalne odgovornosti.

Београд

Štebi Alojzija

Жене и мир *

Женски покрет тражи ослобођење свих жена без обзира на њихове политичке назо-ре. Ми тежимо томе да свака жена, било којој политичкој странци и било којој религији да припада, да свака има могућности да сарађује у јавним пословима и да гради политички живот, да уређује друштво државу и цркву онако како она налази да је то најбоље по њеном мишљењу. Све ће оне доћи на бириалиште и допринети своје, све ће сарађивати на доношењу закона са осећањем одговорности која лежи на њима у тим тренуцима.

Али нешто мора бити заједничко свима женама: борба против сваког насилног средства за постизавање својих циљева, борба против насиља, борба против рата. То ће бити једна нова ствар коју ће оне унети у политички живот и која ће имати утицаја на цео јавни живот чим све жене буду ослобођене у свима земљама а кад буду сви политички и социјално зрели. По својој биологији оне осећају светињу живота. Не само мајке којима није ништа скупље и ништа светлије од живота деце него и све остале жене осећају вредност човечјег живота коју мушкарци тако дуго нису познавали но је жртвовали „ропству, индустријској експлоатацији и непристаним ратовима“ Оне не треба ни да се васпитавају за то схватање, оно је већ у њима иако оне можда нису све свесне. Довољан ће бити један тренутак, једна реч, једна мисао која ће блеснути и десиће се чудо које до данас није постојало: све ће жене листом, без разлике осетити једну идеју.

* * *

Рад на миру је тешка ствар под данашњим приликама где је не само у Европи него у целом свету, свуда, политичко стање такво да експлозија може букнути сваког момента. Зар немамо прави рат на неколико стотина километара од нас? Цело васпитање, цео дух треба изменити а најтеже ће бити стећи гледиште, створити карактере способне за подношење жртава. До сад је било могуће избећи рат само по цену компензација или по цену потпуне сигурности да се ратом неће добити задовољење. Ниједна држава, не потпуно убеђена него која има само наде на успехе на војном пољу неће попустити у својим оправданим или неоправданим захте-

вима, попустиће само онај који може очекивати једино пораз. Код таквог стања ствари није тешко доћи до тога да се тражи више него што је поштено, право и морално, а да слабији дају и оно што је неправда узети им. Докле год има граница, ићи ће тако, и сила ће владати док се не научимо подносити жртве ради мира. Себе треба судити строго, другима треба опраштати; своје грехе поправљати а туђе заборавити. Наша љубав према своме роду не може од тога патити. Онај који воли човечност мора волети свој род коме се ништа боље не може пожелети него мир. Наше достојанство неће бити умањено, напротив, свако самопрегоревање уздиже високо. Carnegie је рекао: „Судија који би претседавао расправи у којој је он лично заинтересован умире обешчашћен ако буде откривен. Грађанин који се сам постави за судију у својој парници против свог суграђана и нападне га руши закон и као такав бива осуђен. Исто тако треба и један народ да буде осуђен ако инсистира да суди у својој расправи у случају међународног сукоба“.

* * *

Политика је пролазна ствар. Како нам данас изгледају ништавни многи поводи за ратове. Ђефови појединих варварских вођа, лични интереси феудалних господара, рђаво схваћени верски проблеми, економски разлози — све нам то данас изгледа недостојно и ситно. Историја је мењала толико политичке карте да је данас у дискусијама опасно евоцирати историјске аргументе који су мач са два сечива. Народи су били у заблуди и у њима се развијала мржња према другим народима, нарочито према суседима с којим су имали заједничке интересе, па према томе и спорове а који би баш требало да им буду блиски. Док је у самој ствари једном француском научнику био много ближи његов колега из Берлина од првог суседа крчмара, јавно мњење је декламовало о реваншу и општа мржња Француза према Немцима била је свето осећање. Шта је од свега остало? Погрешке су чињене, политички курс народа се мењао, границе се исправљале, провинције прелазиле из руке у руку, али нешто је остало — сваки рат је остављао застој у напретку цивилизације и с једне и с друге стране границе, економску беду, глад, пустош и сузе и крв проливену што се ничим не може платити и поправити.

* Прелавање, одржано у Загребу 17-III-1935 год.

* * *

Пређимо на стварније аргументе. Једна стара књига чије је прво издање изишло пре светског рата а које је надахнута пророчанском видовитошћу и коју је интересантно поново прочитали и зато што је 1933 њен писац Normer Angell добио Нобелову награду, јер су њене идеје и данас актуелне и свеже — та књига, „Велика илузија“ третира питање рата и мира нарочито с економског гледишта. Она доказује да је у модерно доба само једна велика илузија веровати да победа доноси победиоцу икакве материјалне користи. У антици добитак једне територије стварно је давао видних користи победиоцу као експлоатацију земље, нове робе итд.; у средњем веку ратници су се надали стварном и богатом плену у сребру, злату, земљишту; доцније су суверени победничких народа имали користи и династички интереси су били нарочито повод ратовима; још доцније богате нецивилизоване и ненасељене колоније давале су грађанима метропола богате debouchés и ново поље за обogaћивање. Али данас су народи цивилизовани и све државе су финансијски тако повезане да модерне Атиле морају да воде рачуна о берзанским касима и финансијским компликацијама, јер се жито производи с једне стране границе а угаљ с друге, вуна и памук на једном континенту а нафта на другом. Народи не могу више да продукују све што им је потребно као што су некад могле саме породице. Кад би немачка победничка војска опљачкала трезоре енглеске народне банке немачки капитал би пролао и крах берзански би наступио у целом свету па и у Берлину због интернационализације и бескрајних испреплетаности финансија. Стога је правило да приватна својина мора бити поштована у модерном рату једна аксиома. Према томе од оружања и од ратова грађани не могу имати никакве користи и 40 нових дреднота не би помогло енглеском трговцу да и један перерез више прода. Трговина је замена добара. Ако енглески фабрикант производи штоф, ножеве, машине или лађе боље и јевтиније од својих ривала, он ће бити господар тржишта; ако је пак његова роба лошија, скупља или мање пријатна купцима, ривали ће себе осигурати монопол продаје а нови аероплани неће помоћи. Швајцарац стварно истискује са тржишта Енглеце у њиховим „сопственим“ колонијама. Оружје би могло дати Енглеској Швајцарску, односно политичку управу и војну окупацију, али не нових нарудбина енглеским произвођачима. Кад би то

сви знали, нико не би имао воље за задобијањем нових области, него би сваки мирно усавршавао себе што би довело до стварног напретка.

Европски капиталисти сигурно не из неких хуманих осећања имају више поверења у швајцарске и холандске фондове чије су државе у војном погледу на милост и немилост великих војних сила, јер финансијер заиста тражи сигурност и нема поверења у оружје, у број војника зато што зна да рат не доноси користи победнику. Богатство није потребно штитити, јер оно и не може бити конфисковано и зато мало су мале државе често напредније од великих, њихови грађани срећнији и богатији од великих држава које намећу велике терете својим народима. Велика је илузија сматрати да једна област обogaћује државу. Алзас припада Алзашанима, Schlesing Holstein је присаједињен Немачкој а да се ни један становник Немачке није обогатио ни за један пфениг. Уколико држава добија у порези од становника једне територије, утолико она мора да троши на њу.

У моменту јубилеја Краљице Викторије један енглески просјак изјавио је пред свечаном поворком: „Ја поседујем Аустралију, Канаду, Нови Зеланд, Индију, Бирманију и острва у Тихом Океану а умирем од глади, јер немам ни коре хлеба. Ја сам грађанин највеће силе модерног света и требало би да се сви поклоне пред мојом величином. А јуче сам тражио милостињу од једног дивљака Црнца који ме је презриво одбио.“

Да свака нова задобијена земља припада не освајачу него становницима те земље толико је тачно да је Наполеон казао: „Долазим доцкан. Народи су сувише солидно стабилрани“. Што се тиче економског гледишта, важи и за национално. Данас освајач не може претопити један свестан и цивилизован народ нити му може наметнути своју културу. Сваком Београђанину је данас сасвим равнодушно хоће ли околна села припасти или не рејону Београда, јер је то чисто административна ствар. Али у сваком случају зашто се и питање достојанства неке земље не би решавало на поштен и мирољубив начин не вадећи одмах мач из корица и пуштајући сасвим невину крв да се пролива при чему можда ипак, ако је рачун рђаво на праћен или ако се појави неки deus ex machina, неће доћи до овога циља, него ће можда, напротив, изићи још више смањени и са још мање права но што је имала пре уласка у

рат. Резултат ратова није крај приче за децу са моралним закључком да су праведни награђени — резултат рата је беда, пустош, жалост с обе стране границе, а оно што се добило или изгубило стварно биће повод за нов рат и прећи ће опет можда из руке у руку.

* * *

Да је тачно да жене имају разумевања за рад на миру видимо из историје рада њиховог на томе пољу.

Највише је урадила *Лига жена за мир и слободу* која је основана 1915 усред рата, у време најжешће распаљених страсти и мржња између зараћених народа. У том најнепопуларнијем и најгорем моменту за такав рад неколико храбрих жена одлучило је у Хагу да се боре против општег лудила. На првом састанку стекле су се Холандкиње, Бергијанке, Енглескиње и Немци. Та мала група жена успела је да припреми први конгрес исте године 1915, који је окупио 1136 делегата из 12 земаља. Тешкоће тадашњих прилика нису омеле жене да дођу на састанак, јер видимо леп број делегата. Све зараћене државе пратиле су сметње, Енглеска је чак успела да спречи делегацију да отпутује. Тај скуп је одржан под именом „*Интернационални комитет жена за шрајни мир*“ са мисијом да извршује резолуције доношене на конгресима и да организује један интернационални конгрес жена у времену и у месту где се буде одржавала конференција сила која ће радити на уговору мира. Од неочењиве вредности је заслуга тих жена што су прикупиле за *време раја први пут прештавнице нејтријалних земаља* и што су покушале да поставе *организацiju светиа* после рата — права идеја Друштва народа — износићи брижљиво спремљен програм врло важан за продирање интернационалних идеја. После конгреса програм је поднесен амерканској и европским владама. Програм је нарочито заинтересовао Вилсона који је изјавио председници г-ђи Џен Адамс: „Ја сам студирао све резолуције и сматрам их за најсавршенији и најпотпунији предлог који је икад дало једно удружење.“ Све тачке које се односе на генералне принципе Вилсоновог програма налазиле су се у овом елаборату донесеном у Хагу, а било је и других тражења као самоопредељења народа, дужност свих држава да своје размирице подносе арбитражи и демократској контроли спољне политике, укидање тајне дипломатије, слобода морске пловидбе, слобода размене трговине, организације Друштва народа на бази конструктивног мира. — За време трајања рата интернационална Биро тог коми-

тета ради у Амстердаму и организује неколико састанака у неутралним земљама да би развио своју акцију. Један од задатака био је стварање комитета у земљама а ови су комитете имали за дужност да прикупљају присталица идеје женског права гласа и решавања интернационалних сукоба пацифистичким средствима. — *Новембра 1918* потписано је примирје и жене су припремиле *други конгрес* за који је изабран *Цирх* пошто све чланице комитета нису могле доћи у Француску. На другом конгресу је свечано изјављено: „Све жене против свих ратова!“ Рад се водио у најбољој хармонији духова упркос наследства мржње коју је рат оставио у свету. Социјалан дух, захтев да се учини крај експлоатисању човека, инспирисао је рад цирхског састанка. Име комитета је измењено и ова организација у будуће носи име *Лиге жена за мир и слободу* са седиштем у Женеви.

На трећем, бечком, конгресу 1922 учествује већ 111 националних организација, претставника преко 20 милиона људи. Лане, 1934, наша југословенска секција ове лиге примљена је званично као секција Интернационалне лиге. Рад се пројудује увек у истом смеру, куражно, поштено и у сарадњи са другим женским организацијама које имају исти циљ. Међу овима једно место узима наша *феминистичка Алијанса* која са Лигом, Савезом — у свему 15 великих интернационалних женских организација — новембра 1931 образује један *широки комитет* са задатком да помаже рад Конференције за разоружање.

Наша Алијанса сматра рад на пацифизму толико важним и то питање битно по све женске проблеме да ствара посебну *комисију за мир* која је искоришћавала сваки састанак Алијанса за пропаганду својих идеја. Комисија за мир Алијансе организовала је и две студијске интернационалне конференције од којих је једна била у нашој земљи. Ова студијска конференција је била врло озбиљна и довела је неколико одличних сарадника из целог света који су обрадили питање са свих гледишта а била је и једна лепа манифестација за мир која је оставила дубок утисак код нашег света.

Највећа акција ових женских организација које припадају Интернационалном женском комитету за разоружање јесте прикупљање потписа за петицију за мир редиговану у нашој земљи приликом студијске конференције. Идеја је била та да јавно мњење учине на политичаре у Женеву који морају водити рачуна о жељама својих народа и требало је

прикупити што већи број потписа да се види koliko је жеља за миром општа. Та декларација жена целог света поднета је 13 јуна 1932 претседнику конференције за разоружање г. Хендерсону. Сви потписи су адресирани у Maisor Internationale, средиште Лиге, класирани су и неко време били изложени. 5 фебруара метнуте су на један велики камион који је два пута прошао женевским улицама; жене су поздрављале, многе су плакале приликом пролаза тих хартија које су садржавале жеље милиона људских бића у страху од нових грозота; људи су скидали капе. Сутра дан су делегати са белом траком на којој је било написано зеленим словима „*Pax*“ дефиловали и предали г. Хендерсону петицију у једној дирљивој свечаности. Сваки делегат је предао свој пакет са потписима којих је било *шест милиона*. Истог дана после подне у *salle de la Reformation* био је митинг, а 6 милиона потписа изложени су у новој згради конференције за разоружање. Овај дан је значајан не само за жене него и у целој историји конференције. Нобелов институт је признао важност рада жена за разоружање доделивши овом заједничком комитету поклон од 1800 — швајцарских франката. Сам или у вези са другим организацијама (студенским, хришћанским и т. д.) комитет је публикован меморандум „*Vox Populi*“, у коме су скупљени сви говори приликом предаје потписа и предао ту декларацију г. Хендерсону 13 јуна 1932 којом приликом је неколико делегата скренуло пажњу да конференција не говори и не ради само у име Владе, јер је она одговорна и пред свим народима. — Приликом наставка рада конференције 1933 опет је учињен апел г. Хендерсону са жељама да се дође до резултата. — Овај комитет жена увек бурно прати рад конференције и обавештава све своје организације о свему што се догађа у Женеви.

* * *

У нашој земљи су секција Лиге за мир и слободу и Женског покрета радиле колико је год било у њиховој могућности. Највећи рад Женског покрета био је припрема студијске конференције за мир наше феминистичке алијансе, у чему је нарочито био активан Загреб. —

Важно је истаћи да су приликом тог састанка алијансе у нашу земљу први пут дошле бугарске жене. Кад је гђа Патев дошла на седницу чланова комисије за мир интернационалног

савеза где је био и члан Југославије, претседница гђа Корбет Ашби изјавила је узбуђено: „Ова је седница историјска, јер је ово први састанак југословенских и бугарских жена после рата“. Оно што су феминисткиње урадиле 1931 год. постала је истина, јавно мишљење је било уз нас, а доцније су следовали политичари, владе, па и наши краљеви.

Доцније је у више махова било манифестација за мир од којих је врло значајна она у Сарајеву 1932. Покрети су увек помагали Лиги за мир и слободу и Савезу који је увек имао много разумевања и иницијативе за пацифистичку пропаганду. Савез је сад предузео и организацију женске Мале атанте коју је до сад у нашој земљи водио покрет. Ж. м. а. је увек била пацифистички инспирисана и ми имамо најлепше наде да ће њен рад и даље такав остати. —

Једно од наших младих друштава — Удружење универзитетски образованих жена — исто тако активно ради на зближењу народа које је један важан фактор који ће довести и братској слози између држава. У том своме раду на интелектуалној кооперацији У. у. о. ж. нарочито пажњу обраћа на везе са суседним народима и створило је посебан Балкански комитет који има за циљ интелектуалну кооперацију међу балканским народима. Везе између чланица су врло живе, приређиване су свечане академије и посете нарочито између Софије и Београда врло су честе а односи најсрдчнији.

Докле год немамо власти и не сарађујемо стварно у политичком животу, наша се акција мора свести на пропаганду. Али се надамо да ће биљка тако засејана, сада још млада и неразвијена, пустити дубоког корена и постати моћна и јака.

* * *

Напредку се тешко корача. Песимисти мисле да је рата увек било и да ће га и у будуће морати бити. Али не заборавимо да нас свега 70 генерација одвајају од времена Александра Македонског а да су наши преци пре не више него 4—500 генерација јели сирово месо. Пећински човек не лежи тако дубоко закопан и често изиђе на површину гледајући кроз крваве очи модерног разјареног човека. Наш ход ка светлости није брз а кад ми жене ступимо у сарадњу, морамо допринети да јој се брже дође помоћу наше лозинке: „Све жене против свих ратова!“

Београд

Вера Кићевац

FELJTON

Studije o ženama

IV Između dviju kultura

Portrait kontese Marie d'Agoult. (1805—1876).

Malo je poznata majka Cosime Wagner, Marie d'Agoult, rođena grofica Flavigny, deset godina ilegitalna žena Liszta, zbog koga je ona, već udata i mati, napustila svoju porodicu. Nispravne su biografije, koje kažu da je Liszt bio žrtva ove interesantne Kirke, koja je poslije postala duhovita spisateljica poznata pod pseudonimom Daniel Stern.

Svrha ove studije Gertrud Bäumerove nije bila toliko želja, da prikaže odnos te žene prema Lisztu u svom pravom svijetlu, koliko želja, da nam prikaže jednu značajnu i interesantnu ličnost, koja je živjela između dviju oprečnih epoha: konzervativne i liberalne, dva naziranja na svijet: aristokratskog i demokratskog, i između dviju kultura: francuske i njemačke.

O prvoj polovini njenog života t.j. do godine 1833, kad se upoznala s Lisztom, govori njena autobiografija „Mes souvenirs“, u starosti napisana i štampana 1877, godinu dana iza njene smrti. Što je potaklo M. d'A. da napiše svoje memoire? — Na to ona odgovara. Nije to bilo veselje, koje osjećaju oni koji pišu o sebi, niti želja da pobudi saučešće za svoj teški udes. Ona nije od onih, koji se vole tužiti na nepravdu sudbine. Ona tek osjeća dužnost, da obrazloži i opravda svoj život, koji nije provela na tipičan način ondašnjih žena, nego na svoj način, a protiv svih tradicija. Uskogrudi ljudi posmatrajući njen život pod prizmom čudoredja vide samo skandal, a ne vide borbu jedne jake savjesti s nazorima, osjećajima i dužnostima jedne epohe, u kojoj je sve previralo od revolucionarne svijesti. *Naročito* je žena, koja je svojim putem u životu krenula, dužna da opravda svoje odluke i čine. Žena, koja vrši jaki utjecaj na svoje vrijeme, ima često više da kaže nego mnogi muškarac, i takva žena ima da se sasluša. Jer žena i kao mati i supruga i ljubovca i sestra i kći više je trpjela nego ikoji muškarac zbog disharmonije života, u kom su nestale sve vrednote. Zato je M. d'A. odlučila da govori o sebi: kao borbeni duh, kao savjest, kao mučenica i kao budući glas svoga spola. — Ovako obrazlaže samo čovjek svijestan svoje vrijednosti, svoje jake individualnosti. „Marie d'Agoult je žena reprezentativnog značenja u smislu Emersonovih reprezentativnih muškaraca“, veli iza njene smrti njen prijatelj De Ronchaud.

I dalje veli: „Marie d'Agoult jest i po svome životu i po darovitosti i po muževnom duhu kraj ženskih instinkata, po aristokraciji porodice i ukusa kraj najdemokratskijeg uvjerenja, po svojim čežnjama, po svojim patnjama — jedna od najizrazitijih i najprivlačnijih pojava svoga vremena“.

Otac Marije de Flavigny pripada jednoj od najstarijih grofovskih porodica u Francuskoj, a njena mati, rođena Bethmann, jednoj od najuplivenijih i najodlučnijih građanskih porodica u Frankfurtu n/M. Prigodom novačenja na njemačkoj granici 1797 došao je njen otac de Flavigny i u Frankfurt i tu se oženio s Marijom Elizabetom Bethmann, te ostao u Njemačkoj do 1809. Tada se vratio u Francusku i kupio imanje u Touraine — i otklonivši kao odlučni rojalista svaku vojničku službu pod Napoleonom. Marija se rodila još u Frankfurtu, i svoje djetinjstvo proživjela je na tom imanju. Sa mnogo ukusa i umjetnosti opisuje milieu, u kom je odrasla. Kao da gledamo slike Gainsborough-a i Reynoldsa! Nježna lijepa plavojka, „la petite châtelaine“ trči po parku između vodokoka i starih kstenova, svira u visokom Louis XV salonu Haydna i Mozatra, ide u pratnji paža na ribarenje i u lov itd. U parku i u dvorcu posvuda su burbonske lilije, a u crkvi ostajali bi članovi familije Flavigny u znak protesta sjediti, dok se molilo: Domine salvum fac imperatorem t.j. Napoleona.

Marie d'Agoult mnogo je razmišljala o sociologiji plemstva. Plodovi tog razmišljanja nalaze se naročito u njenoj zbirki aforizama „Esquisses morales“ u poglavlju „De l'Aristocratie et de la Bourgeoisie“. Uza svu nemilosrdnu kritiku francuskog plemstva u vrijeme restauracije za nju je *duh* aristokracije i aristokratski način života najveća vrijednost. Svuda ukus, duhovitost, umjetnost, jednostavnost. Generacije i generacije se kreću među istim zidovima, istim parkovima, šumama i poljima. To su sve dijelovi jednog srca i jednog duha. Koja razlika između ovakvog posjeda i posjeda n.p. rentovnih papira, ili željezničkih akcija koje su danas u jednoj, a sutra u drugoj ruci! Citav je ponor između patricijske i građanske porodice. Marie d'Agoult ostrim riječima otklanja buržoa-

ziju. Kaže doslovno: „Časna i dosadna, puna drvenih kreposti, uskogrudnih sposobnosti, grube elegancije, takva je buržoazija i u držanju i u nagacitu i u govoru. Bez svake gracije.“ — Bez ideala, bez entuzijazma, bez zanosa srca i duha. Prepuca opreznosti i vulgarnе moralnosti. — Sudeći ovako oštro i nepravo o buržoaziji vidi međutim točno, da je uloga junačkog i sjajnog plemstva dovršena. Treba birati između degeneriranog plemstva i nezgrapne sile demokracije. Ona se priklanja demokraciji, ali bi željela da se nadje neko izmirenje, neko približenje između ova dva ekstrema. Misli da bi žene trebalo da pokušaju da provedu to izmirenje.

Marie d'Agoult nije podnosila građanski stalež. Kad se vratio Napoleon sa otoka Elbe godine 1814, porodica Flavigny pobjegla je i našla utočište u kući Bethmann u Frankfurtu. Treba naglasiti da je način života u ovakvoj odličnoj građanskoj, njemačkoj porodici uvelike sličio onome francuskog plemstva. Seniorka kuće imala je oko sebe svitu dvorjanki, svog čitača, svog liječnika, kaplana, kao svaka grande dame. Dapače, ekskluzivnost takvih njemačkih porodica nije francusko plemstvo nikad provodilo. Uza sav patricijski duh ove kuće, osjećala je mala francuska grofica razliku. Mrzilo ju je, kad su je tetke obasipale pitanjima, koliko stoji zečevi u Parizu, a ona o tome nije ništa znala. Ona je poznavala samo lov na zečeve. Nije znala plesti na užas svojih tetka. Vrijedalo je diskretni ukus ove 8-godišnje djevojčice, kad su je oblačili u dragocjene, ali napirlitane haljine itd.

Samo jedan dan toga boravka ostao joj je u vječnoj uspomeni. Goethe je pohodio dom Bethmannovih. Prikazali su mu malu nečaku, koja je sva drhtala od uzbuđenja i strahopoćitanja. Kad joj je Goethe dao ruku i zadržao njenu malu ruciću u svojoj, mala je prestala dišati. Videla je je samo plamene oči Goethove i njegovo svijetlo čelo i kad ju je Goethe na rastanku pomilovao po njenoj kosi, ona je još dugo i dugo poslije u žlvotu osijevala, kao da ju ta ruka blagosivlje.

Marie d'Agoult bila je odgojena prema principu: da se sve čini onako, kako svi drugi rade. S njenim odgojem počinje privatni vjeroučitelj, a zatim slijedi odgoj u Sacré-Coeur-u. Abbé Gaultier poučavao je svu otmenu djecu faubourg-a St. Germain u latinskom jeziku i matematici i to djevojčice i dječake zajedno. U Sacré-Coeur-u silno je djevovala duhovna atmosfera na senzi-

tivnu, uzbuđljivu i podatnu dušu mlade djevojke Melanholija samostalna i religiozni zanos očarali su njezine pjesničke osjećaje. Kad je na orguljama pratila pjevanje učenica, njoj se u ekstazi činilo, da počiva na samom srcu božjem. Sa suzama je ostavila samostan, puna tuge i straha u srcu od „danger du monde“, kako ona veli. Kasnije je vrlo oštro osudila taj samostanski i crkveni odgoj, a naročito perverzno djelovanje na čutila. „Kad se sjetim“, veli ona, „kako su nam godinama kvarili ukus, kako su nas htjeli odučiti misliti i htjeti“, kako su nas zaglupljivali i htjeli i duh i tjelo umrtviti, ne znam, je li u meni jača tuga ili indignacija zbog tog odgoja. O tome govori njezin aforizam: „Žena, nesretna, nespretna, bez ljubavi u svom domu, pita se, nema li za nju druge sudbine do potlačivanja srca i intelegencije: Proletarac, taj moderni rob, pita je li bijeda i neznanje jedini zakon tog prokletog životarenja? — Na to odgovara svećenik, namjesnik božiji, ovo: „Ljubav je zabluda, misao je opasnost, podložnost je dužnost, ravnodušnost je milost, a oslabljivanje tijela i duha je Bogu ugodna žrtva“. Takvo je mišljenje revoltiralo Mariju d'Agoult.

Kad se vratila u roditeljsku kuću, živjela je istim banalnim životom kao i sve njene vršnjakinje. Išlo se na balove, koncerte, operu, plesalo se, pjevalo, sviralo i bavljalo u najotmenijem društvu Francuske. Nitko nije pitao, odgovara li to njenom ukusu i karakteru. Pet takvih teških godina provela je Marie d'Agoult. Nije našla razumijevanja ni u svoje majke, žene jednostavne, zdrave, zadovoljne, bez potstreka, bez zanosa. Svi plemenitiji porivi duše ove sad već odrasle djevojke ukočili su se, ona je žedala za duševnijim životom. Znala je da ni brak, ta „funeste tradition des mariages sans amour et sans vertu“, neće promijeniti taj život, jer je tagašnji brak bio samo afera brojeva, genealogija, titula dvoraca i visokih položaja. Pa ipak je molila majku, da pošto poto skрати ovo nepodnošljivo medvjurijeme.

I kad se pružila prava „grande alliance“ (1827), zaključio se bračni ugovor, po kome je Marie de Flavigny postala kontesa d'Agoult. Grof d'Agoult pripadao je najstarijem plemstvu Francuske i bio u rodu i s kraljem Karlom X. A što se ljubavi tiče, rekao je ispovjednik, da dobro odgojena djevojka ljubi uvijek onoga, koga uzima za muža.

U svojoj 28 godini sjedinila se s Lisztom i proživjelela s njime deset godina napustivši posvema muža i svoju porodicu. Ona je svijesno zahvatila u osnove svoga udesa. Slikovato se izražava o tome ovako: Naš je život kao toranj

u Pizi. Počinjemo hrabro i sigurno i hoćemo navisoko. Ali najedanput temelji se poljuljaju. I onda treba dalje graditi i ruševni život dovršiti. — Teško je danas imati jasan uvid na taj odnos. Priкази te ljubavi u Lisztovim biografijama sasvim su nedostatni, a često i banalni i partaični. Sam je Liszt najnergičnije demantirao prikaz, prema kojemu je Marie d'Agoult površno stvorena, koje se samo zato nije udala za Liszta, kad je on htio legitimitirati njihovu vezu, jer bi se morala zvati Madame Liszt. — Veza njihova nije potrajala. Marie d'Agoult bila je previše duh, a premalo osjećaj. Nije imala onu iskonsku duboku osjećajnost, koja je potrebna za veliku ljubav. Nije bila „podatna narav“ ni u kojem smislu. Ako ima „krivnje“ na njoj, onda je jedino kriva, što je u svom zanosu smatrala za ljubav ono, što nije bila. Ljubav. Liszt je kao čovjek trebalo da bude daleko veći i univerzalniji, da se kraj njega mogla razviti ličnost jedne Marie d'Agoult. K tome je došla i razlika u nazorima i u dobi. Duboka religioznost, upravo mistika kod Liszta, a duhovni liberalizam kod Marie d'Agoult. Žena u 30-im godinama i mladić u Sturm-i Drang periodi.

Ako se smiju praviti poredbe, ovaj je odnos nešto nalik na odnos Geotehov prema Charlotti Stein. Ali koliko nadvisuje bogata, duboka, širokogrudna ličnost Marije d'Agoult onu Charlotte Stein, toliko nadvisuje i Goethe virtuozu Liszta.

Iako je Marie d'Agoult zalazila na dvor Karla X među najelitnije plemstvo, iako je njen ukus i duh bio savršeno aristokratski, a njejoj duši nastao je lom, kad su pred njenim očima u sranjskoj revoluciji prva taneta obarala puk. Nešto se u njejoj duši prelomilo i ona je stala na stranu tog hrabrog i nesretnog puka. U plemenitim osjećajima, da valja pomoći slabijemu, uskrsava njen ideal demokracije. Svuda su nastala previranja, novi nazori, nemiri, pustolovni pokušaji, reorganizacija društva, a kulminiralo je sve to u revoluciji 1848. Iz svog konvencionalnog braka ulazila je ona sve više u taj revolucionarni duh. I tada se sreća s mladim umjetnikom i genijalnim bohemom — Lisztom. Dugo se borila, dok se nije odlučila da napusti djecu i muža i da sledi Liszta. Taj odnos nije bio puki individualni doživljaj, nego više plod tadašnjeg duha i mišljenja. Na putovanjima mnogo je svijet slavio Liszta, ali je u takvom životu bilo uz ekstaze i depresija, uz bogatstvo i siromaštva. Dugo su vremena uživali u čitavoj sreći zajedničkog samoodgoja i zajedničkog razvoja. (Iz te veze potječe troje djece: jedan sin, koji je rano

umro, i dvije kćeri. Jedna, Cosima, udala se najprije za pijanistu Hans von Bülow-a, a poslije za Wagnera). Ali pomalo su se njihovi nazori razilazili. „Žena vlada našim srcem“, veli Liszt, samo po svojoj velikoj ljubavi, po svojim dubokim osjećajima. Njena moć nije nipošto u području znanja i misaonog rada“. A baš u svojoj slobodi razvijala je Marie d'Agoult sve više „misaonost“ i u sferi „misaonosti“ ona je sve dalje kročila i napredovala. Tu će vjerovatno biti klica njihovu konfliktu.

U svom romanu (Bekanntnisroman) „Nelida“ (manje literarne vrijednosti), koji je Marie d'Agoult napisala poslije prekida s Lisztom, govori ona o ljubavi Nélide prama stikaru Guermann-u. Imajući veliku težnju za istinom Nelida se dala na filozofske studije i u kratko vrijeme stekla daleko veće i temeljitije znanje, negoli ga je imao Guermann. Metodičkim radom ona se sve dalje razvijala i izgradila potpuno svoje nazore o svijetu i životu. Te riječi vrijede i za Marie d'Agoult. Njena umna ličnost sve se više udaljavala od Liszta, dok nisu oboje razabrali, da nisu predestinirani jedno za drugo.

Prekid s Lisztom teško je razočarao Marie d'Agoult. Doživjela je strašan brodolom. Nije se htjela povratiti u svoju porodicu. Ne možda iz ravnodušnosti prema njoj. Ona je stajala u njeznoj prijateljstvu prema jednoj od svojih kćeri. Osjećala je da ne može izbrisati iz svog života taj dio pun boli i sreće, da ne može ući u dom, koji nije ona izgrađivala. Odlučila je da ostane u duševnoj samoći i da svoj život posveti radu za pobjedu duha, misli, ljepote. Saradnjivala je u francuskim časopisima: La Presse, Revue indépendante, Courrier français. Članci i rasprave iz područja umjetnosti, znanosti i politike, govore o njemačkom katoličkom pokretu, o ustavnim borbama u Prusiji, o revoluciji 1848 itd. U „Revue des deux Mondes“ štampala je kritike o Bettini von Arnim, o Freilgrathu i Heine-u. Ispravno, ali vrlo oštro sudi o Bettininom knjizi „Königsbuch“. Ta joj je knjiga neukusna, deplahirana, a u svojoj političkoj naivnosti drska. Jednako je točan i duhovit njen sud o Freilgrathu. A sa dubokim razumijevanjem ističe sve vrline Heineove.

Prvi samostalni rad Marije d'Agoult bio je „Essai sur la Liberté“, koji je štampan godine 1847 pod pseudonimom Daniel Stern. Pod istim pseudonimom štampala je i sva predjašnja i kasnija djela. Prefekt Pariza proglasio je to djelo opasnim po državu. „Nije posljednji cilj čovjeka sreća, nego je sloboda. Samo u potpunoj slobodi

može se čovjek razviti i izgraditi“. Na svršetku eseja dodala je raspravu o tome, kako bi se ta sloboda mogla ostvariti u današnjem društvu. Na tome mjestu govori prvi put o položaju žene u društvu i svršava plamenim apelom na žene, da traže svoje pravo na najviši životni cilj, na slobodu. „Muževi vas zaboravljaju, sinovi razočaravaju, braća krivo sude, ljubavnici vas izdaju. Ali ne plaćite ne gubite ravnotežu, ne smalaksite pod uvredama i bolima. Oslobođite se ropstva. Tražite slobodu. Na jednoj strani smije vam se ugled, bogatstvo, sreća ali i podložnost; na drugoj: rad, borba, odricanje, ali i sloboda. Pazite na izbor!“

—

Godine 1849 izdala je knjigu umnih aforizama pod naslovom „Esquisses morales“, koje su pune duha Emersonova. Govori o novom društvenom poretku, o prijateljstvu o ženama. Njezin optimizam zrcali se u aforizmu: „Sve jađikuje i optužuje sadašnjost, svuda umor, svuda propast. A ja čujem kucaj svoga srca i odgovaram: sve se preobražava, sve napreduje, sve oživljuje.“ U mnogim aforizmima govori o ženama. N.p.r. „Muškarci našega vremena poznaju samo dvije vrste žena: jedne za svoje strasti, druge za svoju udobnost. Jedne ih seksualno zabavljaju nakon pića, druge im spremaju stan i nude ih hranom. Kad bi slučajno naišli na pravu drugaricu ljubavi i slobode, što bi s njome započeli?“ — Ili: „Žene vodi na kriv put njihova fantazija, koju uvlače u religiju, u ljubav i u politiku. To je zato, jer su po svom odgoju uvijek stajale po strani, daleko od svake realnosti. Ne razumiju ništa ni o fizičkom ni o moralnom svijetu.“ „Malo je žena sposobnih za prijateljstvo. Naučene su na despotizam ili ropstvo, pa — u svojoj slabosti ne mogu shvatiti čar ozbiljnog i dubokog čuvstva, koje počiva na potpunom ravnopravnosti“. Marie d'Agoult bila je stvorena za prijateljstvo na ovoj bazi, što i dokazuju lijepa drugovanja s Danielom Manin-om, grofom Confalonieri, talijanskim prognanicima, te s Mazzini-jem.

U svojim političkim studijama pod naslovom „Florence et Turin. Etudes d'Art et de Politique“ i u svojoj „Histoire de la Révolution de 1848“ divimo se njenom sigurnom političkom sudu i historijskom pogledu u kom nema ni truna partaičnosti. Ona već onda naglašava da revolucija ne ovisi ni o pojedincu ni o jednoj klasi društvenoj, ona nastaje i ide svojim zakonskim putem kao posljedica tehničko-ekonomskih promjena u temeljima života.

Svoje najznatnije djelo „Dialoge o Danteu i Goetheu“ izdala je 1860 u časopisu Revue moderne. U tom se djelu ispoljuje sve njeno svestrano znanje historijsko, njena duboka filozofija i kultura njenog duha i osjećaja. Forma tih dijaloga je savršena i kao stvorena, da se na najplastičniji način prikaže genij Goetheov francuskom duhu, a veličajni znanos Danteov naraštaju tadašnjeg skeptičnog, rastroganog i relativističkog stoljeća. Za djelo „Histoire des Commencements de la République aux Pays-Bas 1581—1625“, štampano 1872, bila je nagradjena od Akademije.

Marie d'Agoult umrla je 1876. Nakon teških razočaranja i kriza životnih našla je smirenje u ličnoj slobodi i u intenzivnom ozbiljnom radu. U tom je našla cilj i svijetlo života. „Selon la voix intime qui parle à chacun de nous, cette lumière désirée qui féconde et métamorphose, qui appelle et répand la vie, n'est autre que la Liberté“.

Zagreb.

Dr. Slava Rastrovčan.

Angelina Hesse

Na prvoj strani ovogodišnjeg februarskog sveska najboljeg njemačkog stručnog časopisa za mikro biologiju* iz pera prof. Dr. v. Gierke iz Karlsruhe izišle su sljedeće reči posvećene zaslužnoj uspomeni jedne žene. „O uvadjanju agar-agara u bakteriološku tehniku“ Riječ u spomen jedne njemačke žene supruge liječnika.

U Dresdenu je 1. decembra 1934 godine u starosti od 84 godine umrla gdja Angelina Hesse, rođena Eilshemius, žena higijeničara i bakteriologa dr. Wallera Hesse, koji je umro 1911 g. (rođen 1846 g. u Bishofsverda i. Sa), a bio je okružni liječnik u Schwarzenbergu i. Erzgebirge, a kasnije u Dresdenu. Ona je zaslužila u bakteriologiji spomen pun pijeteta, jer njou dugujemo uvadjanje agar-agara u tehniku spremanja podloga. Rodom je bila iz Istočne Frizije. Njezin otac se mlad iselio u Ameriku, gdje je i ona provela svoju mladost. Njezin muž je radio 1881—82 godine u laboratoriju Kr. Zdravstvenog ureda u Berlinu pod Robertom Kochom. Radnju „O kvantitativnom odredjenju mikroorganizama, koji se nalaze u zraku“ (koju je tu započeo, radio je dalje u svojoj kući u primitivnim odnosima s kuhinjom kao labora-

* Zentralblatt für Bakteriologie-Parasiten-Kunde und Infektionskrankheiten Originale, — Jena 18 februar 1935, Band 133, Heft 5/6.

torijem, te je objavio 1884 u drugom svesku „Izvištaja kr. Zdravstvenog ureda“ s tri umjetničke slike izradjene od njegove supruge. Tu su još isključivo bile upotrebljene cijevi s gelatinom kao podlogom. U nastavku ovih istraživanja lako otapanje gelatine smetalo je u toplo doba godine. Gdja Hesse predložila je svome mužu pokus s agarom, čiju je tehničku upotrebu u kuhinji *poznavala* (iz svoje mladosti, kao zamjenu za gelatinu u toplim zemljama. Potpuni uspjeh doveo je do uvođenja te metode u Kochov institut, a odatle u bakteriološke laboratorije cijelog svijeta. Čini se da se nije posebno objelodanilo. Mnoga bakteriološka djela n. pr. Kolle Wasserman, Kraus-Uhlenhuth spominju kratko ovu zaslugu Angeline Hesse“.

Da se shvati važnost upotrebe agara u bakteriologiji, treba se ukratko osvrnuti na njen razvitak.

Koncem XVII vijeka Holandez Anton Leuwenhoek je na lećama koje je on izglučao prvi na svijetu ugledao sićušni svijet mikroorganizama u čijem se postanku vodile žestoke raspre od Needhama, Spallanzania, pa sve do pojave Pasteura u XIX vijeku. Pasteur iako hemičar, taj pjesnik epskih pustolovina, Odisej među lovcima mikroba, prvi junak herojskih vremena“ prvi je genijalno istražio njihov postanak, a zatim ih doveo u vezu s raznim oboljenjima, a to najprije u poljoprivredni (šećerna repa, pivo, svileni bubu) a onda i čovjeka (bjesnila), te upotrebio u terapiji (serum).

Dok je Pasteur genijalnim iznalcima oduševljavao svijet, na drugoj strani tiho bez reklame i buke radio je strpljivo jedan skroman obični njemački okružni liječnik u Wollsteinu — Robert Koch — i autokritičkim radom eksperimentima postavio temelje današnje bakteriologije. U svoje egzaktno eksperimentisanje uveo je pokus na životinji, riješio je problem kulture bacila spremanjem čvrste podloge, uveo viseću kap, pak bojadisanje i fotografisanje mikroorganizma.

Da se shvati važnost rješenja problema kultivisanja bakterija, moramo sebi predočiti ono doba kad je izolisanje jedne klice pretstavljalo čitavu znanost. Iz pojedinih boca s raznom juhom prenašalo se je malo u druge takove boce u neizmjernosti, dok se razrijedjenjem napokon ne bi dobila čista kultura samog jednog bacila. Koch je bio prvi, koji je zapazio prirodne kulture na krumpiru, koje su rasle u formi kolonija, a u svakoj koloniji našao je samo jednu jedinu vrstu klica. On je genijalno oponašao prirodu, dodao bujonu 10% gelatine i na taj način dobio čvrstu podlogu, koja je uveliko pojednostavila izo-

liranje pojedinih bakterija, budući da u raznim posebnim kolonijama dobijemo izolirane čiste kulture pojedinih mikroorganizama.

Međutim gelatina, ta proteinska materija, koju dobijemo iz kostiju i hrskavica, (nalazi se u prometu u obliku prozračnih bezbojnih ili bojadisanih listova), dobra je samo pri hladnijoj temperaturi. Ona se otapa već pri temperaturi nešto višoj od 23—24 stepena, a to onemogućava rad u toplijem vremenu, te se mora držati na umjetno hladnijoj temperaturi. Zato je objeručke očekivana idealna čvrsta podloga agara, koju je prvu uvela u bakteriologiju Angelina Hesse. Pod agarom se podrazumijeva više morskih alga iz reda Florideae, a najvažnije mjesto među njima zauzima gelidium spiniformnis, alga indijskih mora. Dobro isprana u hladnoj vodi i osušena ova se alga prodaje u obliku uskih traka ili pulverizirana. Agar daje podlozi idealnu čvrstoću, otapa se tek pri nešto manje od 100 stepeni, a već pri 40 se skruti u dosta čvrstu masu, a da pri tom ne mijenja ni najmanje sav podloge. Preko dr. Waltera, muža Angeline Hesse, koji je kod Kocha radio 1882 godine u doba slavnog otkr. bacila tuberkuloze, uveden je agar u Kochov institut, a odatle diljem čitavog svijeta. Danas nema ni najmanjeg laboratorija u čitavoj kugli zemaljskoj, koji ne radi idealnu čvrstu podlogu agara, koja je temelj većini komplikovanih čvrstih podloga, koje su omogućile mnoga znanstvena iznašuća, — a mnogi od njih i ne slute da za tu genijalnu tehničku primjenu imaju da zahvale jednoj ženi.

Split, maja 1935

Dr. S. A. M.

Elly Ney

Utisci sa njenog koncerta

Sala napola prazna. Ulazi visoka, snažna žena: Wagnerova Brunhilda na Kolaruevom univerzitetu.

Seda. Žagor, tišina. Varijacije Beethovne. Mnogo njih, samostalno složene, originalno povezane.

Stošesdeset godina je od Beethovnovoga rođenja. Ništa ne mari. Trese se bujna glava. U momentima kao da sam Beethoven priča na klaviru.

I onda dolaze sonate. Jedna za drugom se redjaju. Kao da je oživeo onaj, koji je svojom egzistencijom dokazao egzistenciju duha u nemačkoj rasi; genijalni majstor govorio je kroz prste jedne žene.

Sala se puni. Puls raste. Pred nama titani razotkrivaju dušu. Slušajući Elly Ney postaje nam skoro sporedno, čija dela ona zapravo interpretira, to već nisu dela bogodanog majstora, to je jaki, puni titanski krik celog patničkog čovečanstva. Ekspresija bogate, duboke duše. Radost i bol, mir i nemir, veličina i snaga, očaj i nada, sve je bilo tu, bilo koju stvar izvodila. Ništa joj nije bilo daleko, ništa tuđe. Od najnežnijih, naj-suptilnijih tonova, prelazi a je u najsnažniju dinamiku. Bezbroj struna je zaječalo na klaviru i

slivalo se u jedno: u nešto ogromno, veliko, večito.

I svi koji su slušali, osećali su jedno te isto: sasvim je svejedno da li udje genijalni duh u telo muškarca ili žene. On je u telu čovečjem, a to je stvoreno po obličju i spodobiju božjem. Ali da on svagda i dodje do potpune svoje emancipacije, ne treba mu ničim sapinjati krila. A izgleda da samo oni najhrabriji mogu da lete i donose ljudima božansku vatru. Elly Ney je među njima.

Beograd.

J. B.

KNJIŽEVNOST

Žena v današnji družbi

Krajem lanjske godine izdao je mesečni časopis „Žena in dom“ u Ljubljani knjigu „Žena v današnji družbi“ koju je napisala poznata slovenačka feministkinja *Angela Vodé*. Njeno delo je kod nas prvi pokušaj prikaza ženinog položaja u prošlosti i sadašnjosti i to sa gledišta istorijskog materijalizma.

Prikaz je podeljen na tri dela. Prvi, kraći deo „Ženin put do danas“, (str. 6 do 29) daje pregled ženine uloge u društvu i porodici od prvog početka kulturnog života do svetskoga rata. Drugi, opširniji i detaljniji deo, „Ženin današnji položaj“ (str. 30 do 87), prikazuje sudbinu žene od svetskog rata do danas, njene uspehe i neuspehe u borbi za ravnopravnost sa muškarcem. Treći deo „Napred ili natrag?“ (str. 87 do 91) kratkim rezimiranjem opšteg političkog i privrednog stanja današnjice i pozivom ženi da promisli o svome stanju, završuje delo.

Težište rasprave Vodetove je u drugome delu, u kome anališe stanje žene u pozivima, intelektualnim i manuelnim, i dokazuje da su ekonomske sile materale ženu u borbu za egzistenciju kao i u borbu za ravnopravnost sa muškarcem na svima područjima života; dalje raspravlja o problemu „materinstvo i poziv“ i u kratko iznosi razloge za traženje političkih prava. Opširno raspravlja o postanku i posledicama privredne krize ne samo s obzirem na ženu u pozivu, nego i na porodični život, omladinu, političko ustrojstvo države i završuje taj deo izlaganjem o štetnosti fašističkih pokreta za žene, koje se ne zadovoljavaju pasivnom ulogom u životu. Pri izlaganju ženine borbe za ravnopravnost u pogledu rada i zarade, u pogledu

političkih njenih težnji autorka se pridržava poznatih principa koji važe danas za svaki moderni ženski pokret. Njena izlaganja su u tome delu stvarna i ubedljiva, i stoga je taj deo naj-uspeliji u celoj knjizi. Poglavlja o fašizmu bila bi mnogo ubedljivija da se autorka više udubila u sve komponente koje su dovele do fašističkih režima u Italiji i Nemačkoj. Pri čitanju tih poglavlja imala sam utisak da su izlaganja suviše jednostrana i subjektivna.

Drugi deo knjige ima još taj nedostatak što su uzeti podaci za ženin udeo u raznim pozivima samo iz Slovenije kao što se obazire autorka u prikazivanju ženinog rada u organizacijama opet samo na Sloveniju. U okviru svih ostalih izlaganja koja se odnose na ženu uopšte, izgleda prelaz na uzani sektor slovenačke žene i zatim odatle opet prelaz na opštu situaciju, sasvim neosnovan.

Izlaganja u prvome delu „Ženin put do danas“ nisu tako srećno nadene kao što su ona u drugome delu. Autorka je taj put suviše pojednostavila. Život čoveka u prakulturno doba i u doba primarne kulture tako je raznolik da ne dopušta generalnih zaključaka. To važi osobito za porodični život i za stanje, poznato pod imenom matrijarhat. Noviji rezultati istraživanja dali su drugojaču sliku kao što ju je iznela Vodétova. U poglavlju o uticaju hrišćanstva na ženin položaj je učinila autorka istu grešku kao što su je činili mnogi pre nje. Ona tvrdi o koncilu održanom godine 585 u Maconu da su „biskupi ozbiljno raspravljali“ o tome da li ima žena neumrlu dušu ili je nema. Po aktima toga kongresa je dokazano da je to pitanje postavio

jedan jedini biskup, a da su svi ostali energično ustali protivu te teze i nisu hteli da raspravljaju o njoj.

Psihološku i fiziološku stranu ženine ličnosti autorka nije obradila, što mi se čini velik nedostatak. Privredni razvitak nije jedini faktor koji je u toku vekova određivao ženin položaj, jer njen stav prema različitim prilikama u različitim privrednim sistemima zavisi u mnogome od cele njene duhovne konstitucije. U tome pogledu mogla bi autorka bez štete da odstupi malo od dogmatičkog istorijskog materijalizma.

Za njeno delo bilo bi sigurno od velike koristi da je naročito poglavlje posvetila temi o tretiranju žene u našim zakonima. Time bi delo tek bilo celokupan prikaz žene u današnjem društvu. Da je izostavila opširno izlaganje o fašizmu, a unela poglavlje o ženi pred zakonima, njen prikaz imao bi veću vrednost za sve naše žene. Takođe bi bilo od koristi da je navela na

kraju knjige literaturu kojom se služila, jer bi tako čitaoci kojima je pitanje ženinog položaja u današnjem društvu još novo, dobili potstrek da se udube u problem.

Prema svemu ovde izloženim smatram da naziv knjige „Žena u današnjem društvu“ ne odgovara sadržini dela. Želela bih u interesu svih naših žena i njihovog probuđenja da autorka upotpuni ovaj prvi pokušaj i da napiše delo koje će po sadržini potpuno odgovarati sadašnjem nazivu knjige.

Iako delo Vodétove ima nedostatke, ono je ipak za ogroman broj naših žena dobar i solidan putokaz. Njeno ubedljivo i koncizno izlaganje istorijskih činjenica može ženama da otvori oči za njihovo pravo stanje i može ih ubediti da žene samo sopstvenom borbom mogu postići sve ono što im pripada na osnovi principa ravnopravnosti oba pola.

Beograd

Štebi Alojzija

RIJEČ OMLADINE

Jedna prepiska mesto uvoda

I.

Zagreb, 15 maja 1935.

Cijenjena gospodo!

Budući da nam je omogućeno saradivanje u listu Ženski pokret smatramo potrebnim da Vam izrazimo želje ženske omladine.

Mi želimo da naše članke uvrstite u potpunosti i redosljedom koji mi označimo na poslednjoj stranice lista. U slučaju da se koji članak bilo iz kojeg razloga ne može štampati, molimo da nam ga pošaljete natrag.

Znajući da je listu potrebna materijalna pomoć, smatramo nužnim da Vam javimo neke kritike naših članica. Članice se tuže na suhopranost lista i žele da list više tretira sve aktuelne probleme koji se tiču žene, a ne samo da donosi izveštaje o radu pokreta i članke o pojedinim feministkinjama.

Nadajući se da ćete uvažiti naše želje, obećajemo da ćemo u tom slučaju povećati broj pretplatnika.

S poštovanjem
za Odbor Omladinske podružnice Ž. p.
u Zagrebu

Stipković Marija
stud. filozofije

Deželićeva 87/III

II.

**Odboru Omladinske podružnice Žen. pokreta
u Zagrebu.**

Veoma sam se obradovala kada mi je javio Ženski pokret u Zagrebu da njegova omladinska sekcija želi da saraduje u našem i, nadajmo se, od sada i Vašem listu. Još više sam se obradovala kada sam primila rukopise: jer ono, što je bitna oznaka omladine — upornost, bezobzirna kritika, samopouzdanje, kategoričko traženje — izbija iz članaka i prapratnog pisma. Svaka generacija omladine živi u zanosnome verovanju da je baš ona otkrila sve probleme koji tište društvo; a ne samo da ih je otkrila, ona pronađe i odmah lek.

Omladina bez interesovanja za društvene probleme, bez vatrene želje, ne da ih reši, nego da ih preseče, nije omladina. Preimućvo omladine pred starijim generacijama je u tome, što ona ne vide prepreke koje mi često tako podnosimo u svome radu. I zato što ne vidi prepreke, ona je elastičnija u borbi, i zato što ne može biti objektivna u posmatranju svih manifestacija života, ona može mnogo lakše prodirati. Iz svih tih mojih pogleda na omladinu i njene zadatke, mirmom dušom primam Vašu kritiku našega lista. Ne mogu i ne smem od Vas da tražim, da

se udubite u stara godišta našega lista da biste tamo našle dokaze da kritika nije objektivna Ne, nego idite pravo dalje započetim putem, jer mnogo prerano naći ćete na barijere; dok možete da trčite bez daha, samo trčite bez obzira na desno i levo.

Uostalom mislim da je vrlo važno da omladina zna šta radimo mi stariji — zato suvoparni izveštaji Ženskih pokreta — a za nas je opet od velike vrednosti da upoznamo duhovnu strukturu

omladine koja treba da nastavi naš rad. Generacije se ne odvajaju oštro jedna od druge, nego ulaze jedna u drugu u svojim težnjama kao što ulazi prošlost preko sadašnjosti u budućnost.

Molim da primite moje najiskrenije želje za Vaš rad da bude što uspešniji, i nadam se da će „Riječ omladine“ stalno imati puno zanimljivih i živih prikaza sadašnjih problema.

Beograd, 7 juna 1935 godine.

Štebi Alojzija

Ženska omladina i ženski pokret

Svaki pokret, koji nije uspio da se ukorijeni u širokim masama i da pridobije omladinu, mora biti izložen propasti još mnogo prije nego što postigne svoj cilj. Nikada u historiji nije grupica intelektualaca uspjela u borbi za svoja prava, jer svaka je borba iza koje ne stoji široki slojevi pučanstva samo kabinetki rad, koji nikoga ne može prisiliti na popuštanje. Za uspjeh jednog pokreta potrebna je izrađena ideologija, jaka masovna saradnja i dobro vodstvo. Sve su to uvjeti bez kojih ne može uspjeti nijedan pokret, pa ni feministički. Mnoge feministkinje su mislile, da je dovoljno da se one izgrade u feminističkom duhu pa će one onda da prosvjećuju ostale žene i da vode borbu za oslobođenje svih žena. Naivno je bilo vjerovati da će takav način borbe imati uspjeha. Boriti se za sve žene znači imati sve žene iza sebe. A da li je ženski pokret imao sve žene iza sebe? Tko će se i obazrijeti na molbe ili proteste nekoliko intelektualaca, koje nijesu ojačane masovnom saradnjom? A kakvog ima izgleda na uspjeh onaj pokret iza kojega ne stoji omladina? Mogu li nekoliko udruženih žena reći da one zaista zastupaju interese svih žena i sve ženske omladine? Tko će nastaviti rad tih žena, tko će dokrajčiti tu započetu borbu, jer jasno je da nijedan pokret nije postigao svoj cilj tokom jedne generacije. —

Sve su to pitanja koja su često postavljale i naše feministkinje i kojima se moralo naći odgovora. Naš ženski pokret je već pre nekoliko godina osjetio pomanjkanje omladine, osjetio je potrebu za mladim snagama i novim elanom. Trebalo je pridobiti omladinu, trebalo je razviti masovni pokret, da ne budu uzalud sve uložene žrtve. Uzmü li se u obzir teškoće s kojim se morao boriti ženski pokret u svom početku, a i mnoge predrasude koje su majke, škole i crkve usadivale ženskoj djeci o ženskom pokretu, nije ni čudo što je omladina nerado gledala na femi-

nističku borbu. Govorilo se da je to borba spolova, da se žene bore protiv muškaraca, a tko bi mladu djevojku naterao da se bori protiv muškaraca? Govorilo se da je ženski pokret nemoralan, da kvari žensku omladinu, da ju izvlači iz idealnog kruga porodice i da stvara od omladinki muškaraca bez nježnosti, bez ljubavi i poniznosti. — Sve su to glupi i naivni palijativi koji su neprijatelji svakog progressa, pa i progressa žena pripisivali ženskom pokretu, i koji su neko vrijeme uspjevali. No brzo su se razkrinkali. Uvidalo se da se feminiatkinje bore za svoju ravnopravnost i svoju slobodu i da se u toj borbi obaraju bez razlike samo na onoga tko hoće da im spriječi put do pobjede. Dokazalo se da je porodica uzdrmana zato što je uzdrmano čitavo gospodarsko stanje, što je demoralisano čitavo današnje društvo, i da ženski pokret konstatirajući tu činjenicu nastoji da stvori bolju i trajniju porodicu, koja je moguća jedino na bazi ravnopravnosti muškarca i žene.

Ženska omladina je bila pripuštena u gotovo sva zvanja i mislila je da je time sve postignuto. Čemu se boriti za ono što već imamo i što nam nitko neće oduzeti, a novo nam ništa i ne treba. Ovakvo je mišljenje vladalo najviše među ženskom omladinom. Ali historija ne stoji. — Ekonomski razvitak je došao do tačke kad više postojeće proizvodne snage ne može da zadovolji postojeći način podjele dobara. Našla se na jednoj strani t. zv. hiperprodukcija, a na drugoj goleme mase besposlenog gladnog i neodjevenog pučanstva. Velika količina producirane robe ne može poradi opadanja konzumne moći potrošača i zasićenja tržišta da nađe prodju, i tako propada na skladištima u isto vrijeme dok velika većina ljudskog rada gine od gladi i golotinje. Nastupila je svetska kriza, kaos iz kojega se mora naći izlaza. — Treba nezaposlenima naći posla, treba podići kupovnu sposobnost, treba spasti gospodarski po-

redak. — Haosne prilike rađaju i haosne ideje. Ako se hoće da nađe izlaz iz krize, mora da joj se nađe uzrok. A to je jednostavno. Palijativne mjere mogu da sakriju pravi uzrok. — Žene su uzrok besposlenosti, one a ne proizvodna anarhija! Žene su otele muškarcima posao, one im obaraju nadnice, one su krive što se muškarci ne mogu ženiti, što ne mogu osnivati zdrave i jake porodice, i što se uzdrmalo gospodarsko stanje. — Treba ih maknuti iz produkcionog procesa, treba ih vratiti u porodicu, a javni život pripada samo muškarcu koji je i jedini tome dorastao. Žene treba da opet postanu samo majke i žene, kod njih treba razviti samo osjećaj ljubavi i samilosti. Žena treba da bude anđeo porodice, da vedri muža kad je tužan, da živi da njemu ugoditi. Treba da bude nježna i puna ljubavi — valjda, da lakše gleda kad joj sinove i muža budu komadale granate i trovali otrovni plinovi! — Da, ali to je javni život, to žena ne razumije i ne treba da razumije. Ona ljubi i rađa i to je dosta. — Ovakvo se htjelo ženi zaslijepiti oči, htjela se pod maskom vraćanja u porodicu baciti na ulicu. Hteo se izbjeći njezin nadzor nad javnim životom, jer ona koja rada ne ni htjela svoju djecu žrtvovati za tuđe interese.

Kad je žena jednom увидjela, da je njezina

ekonomska neovisnost uslov njezine slobode, kad je donekle oprobala tu slobodu, neće ona tako lako ustupiti zauzete pozicije. — Ova su pitanja potakla i našu žensku omladinu da promisli o svom položaju i o načinu za poboljšanje istog. Može li ženska omladina sama rasijana i pocijepana da se bori za svoja prava? Hoće li pojedini uzvici ogorčenih omladinki da doprinesu ikakve rezultate? — Ne! — Treba okupiti sve žene, iz svih slojeva, stare i mlade, da sve solidarno istupe u odbranu svojih prava. Treba oživotvoriti pravi ženski pokret, koji će organizovano i sistematski da povede borbu za interese sviju žena. Našem su ženskom pokretu manjkale samo ove mlade i borbene snage. Tako se ženska omladina našla nužno prisiljena da stupi u ženski pokret, da ga ojača i pomogne u borbi za svoja prava. Tako je ženski pokret dobio ono što mu je dugo manjkalo, dobio je mladosti, svežine i poleta. Starije sufeministkinje našle naslednice u svojoj započetoj borbi, a omladinke su našle široko polje rada u borbi za svoja prava.

Ovakvo ojačan ženski pokret treba samo čvrsto, energično i solidarno da vodi svoju započetu borbu, jer sad možemo sa uvjerenjem da kažemo da ženski pokret ima mnogo izgleda na uspjeh. —

Daor Ana

Omladinska podružnica Ženskog pokreta u Zagrebu

Smatramo da je potrebno reći nekoliko riječi o osnutku Omladinske podružnice Ženskog pokreta u Zagrebu. Prošle godine stupile smo mi, zagrebačke studentice, u, po pravilima predviđenu, studentsku sekciju Ženskog pokreta. Iako u početku još neizgrađene u feminističkom duhu, mi smo ipak počele rad sa vrlo lijepim predavanjima i diskusijama. Održale smo jedno predavanje s diskusijom, što je naročito koristilo za feminističku izgradnju i proširenje horizonta znanja. Sva predavanja i referati postavljeni su na naučnu feminističku bazu, tako da je ženska omladina tu mogla saznati sve probleme koji su je interesirali i koji treba da interesiraju svaku naprednu ženu. Nakon nekoliko mjeseci rada studentska sekcija je uspjela da proširi rad na Omladinsku podružnicu Ženskog pokreta. Tako je ženski pokret uspeo da pridobije svu naprednu žensku omladinu. Omladinska podružnica održaje i dalje nedeljna predavanja na internim sastancima, a što se naročito mora naglasiti, —

jest — da su ta predavanja vrlo dobro posjećena i da se diskusija sve bolje razvija. To sve dokazuje svjesnost ženske omladine. Omladinska podružnica je uspjela da priredi dva javna predavanja. „Žena i pacifizam“, i „Ekonomski položaj studentica“. Uspjeh je bio odlučan. Brojni posjet publike dao je omladinkama mnogo hrabrosti i volje za dalji rad. Danas se već rad našeg odbora proširio na pododbore i to pododbor za brigu oko gradnje Doma studentica, za pacifizam, za borbu na pravo glasa, za uređenje članaka za list, za brigu oko klubskih prostorija i osnivanje knjižnice. Svi ti pododbori vrlo dobro napreduju i svaki dan se osjeća potreba za sve većim proširenjem rada. Interes je za ženski pokret sve veći, što dokazuju neprestane klevete i laži, kojim ga neprijatelji ženskog pokreta obasiplju. Prelazimo preko svih tih za nas neopasnih zapreka i naša će podružnica svojim ispravnim i neumornim radom uspeti da pridobije svu žensku omladinu u borbi za svoja prava.

Mi, zagrebačke omladinke, pozivamo sve ostale omladinke da osnivaju studentske ili omladinske podružnice u ženskom pokretu. Sve upute i pomoć u radu mi ćemo im vrlo rado pružiti. Dužnost je svake omladinke da vodi brigu o svojim interesima, da pristupi u borbu sa svim

ženama, jer samo ako se složi sva ženska omladina i ako solidarno vodi borbu, moći će brzo doći do cilja.

Odbor Omladinske podružnice
Ženskog pokreta
u Zagrebu.

Ženska omladina i moral

Najčešće se danas govori o nemoralu današnje omladine, o pokvarenosti ženske omladine, a specijalno studentkinja. Vreme je već da se i kod nas javno tretira ovo važno pitanje. Moramo prvo promotriti u čemu se sastoji ta pokvarenost, t.j. taj nemoral.

Pre nego što počnemo govoriti o omladini i moralu, treba da nam bude jasno što je to moral uopšte. Postoji li danas samo jedan moral i da li je to neko pravilo koje uopšte važi? Ako bi moral bio neko pravilo koje uopšte važi, onda bi radnja nekog čoveka bila moralna ili nemoralna bez obzira gde se on nalazio. Da objasnimo: neki čovek koji živi sam na nekom pustom ostrvu bio bi nemoralan kad bi išao go. A da li je to tako? Ili još nešto: da li je nemoralno što crnačke žene idu polugole? Da li je bilo nemoralno kad su divljaci ubijali zarobljenike da ih ne moraju hraniti? Da li se među divljim narodima poligamija ili polianđrija još i danas smatraju kao nemoral? Postoji mnogo takvih pitanja i na njih se mora odgovoriti, ako se želi doći do tačne predodžbe o moralu. Ako na spomenuta pitanja hoćemo da odgovorimo sa stanovišta onog vremena kad se to događalo, reći ćemo da to nije nemoralno. Ako to sve posmatramo kroz prizmu današnjeg našeg svatanja morala, reći ćemo da je to nemoralno. Isto se tako u srednjem veku gledalo na ropstvo kao na nemoral, a u staro je doba to bilo sasvim prirodna pojava. Predugo bi trajalo da nabrojimo mnoštvo takvih primera, a svi bi oni dali istu sliku. Svaka društvena faza ima svoj moral, t.j. neko pravilo kojemu se moraju svi pokoravati. To bi bilo historijski, ali treba da pogledamo i statički, t.j. da li u datoj fazi postoji samo jedan moral? Mogli bi opet uzeti kao primer neku prošlu fazu društvenog razvitka, ali da budemo konkretniji, bolje je da uzmemo današnje društveno uređenje. Danas je i naučno priznato da je društvo podeljeno u dve klase: radničku i gradjansku. Svaka je od njih čvrsto vezana svojim interesima. Gradjanskoj je klasi,

koja je na vlasti, moralno nešto drugo, često sasvim oprečno onom što je moralno radničkoj klasi. Na pr. gradjanskoj je klasi moralno krvlju ugušiti radnički ustanak i ona se poziva na čuvanje društvenog poretka, a radničkoj je klasi opet moralno krvlju izvojevati svoje pravo na bolji život. — To je principijelno pitanje, ali je za nas važnije pitanje morala obzirom na spolove.

Ako muškarac ima više žena pre zakonitog braka to nije nemoralno, to je prirodna potreba; ima li pak žena više muškaraca, to je nemoralno. Nije ni potrebno nabrajati sve slučajeve koji se ne tiču samo seksualne neravnopravnosti, nego se odnose na sva područja u pitanju morala. Mi ovde nećemo naići na onaj apsolutni i jedini moral, nego ćemo mesto njega naći s jedne strane klasni, a s druge strane dvostruki moral. Klasni, obzirom na radničku i gradjansku klasu; a dvostruki, obzirom na ženu i muškarca. Nas kao feministkinje više zanima onaj poslednji pojam morala. Kad smo videli da danas nema jednog morala koji bi važio za sve jednako, onda ćemo i lakše svatiti šta se zapravo krije iza morala.

Mi smo žene još uvek podređene, ne onako kao pre rata, ali još uvek podređene. Malo je zemalja gde i mi učestvujemo u vlasti kao i muškarci. Radi toga mi i ne sudelujemo kod proglašanja pojedinih ljudskih radnja za moralne ili nemoralne. Muškarcu je nemoralno ako mu žena u brak ne dodje nevinna, a ženi mora da bude moralno ako joj muž donese čak i bolest. On je na vlasti, on može lako, da sve ono što mu koristi, proglasi moralnim, a sve drugo nemoralnim. Ovo sve treba naglasiti da bi lakše promotrili današnju žensku omladinu u vezi s moralom. Moglo bi se pomisliti da ženska omladina smatra moralnim sve ono što je dozvoljeno muškarcu, i da to traži za sebe. Šta više, to se danas i tvrdi i u tom baš leži ono napadanje na nemoral omladinaka, misleći pri tom specijalno na seksualni nemoral. Obzirom na ovo, ako uzmemo da je seksualni odnos moralan samo u zakoni-

tom braku, onda bismo zaista mogli reći da je omladina nemoralna. Ali treba da znamo uzrok toj „nemoralnosti“. Kad danas ni već postojećim porodicama nije omogućeno da žive bezbrižno i sigurno i da se neće morati sutra raspasti, kako će onda omladina imati hrabrosti da stvara porodicu? A uz to ni samostalni pojedinac ne može da živi dostojno čoveka. Zar je ženska omladina kriva što se povećava broj divljih brakova ili je za to krivo čitavo društveno stanje? Ima li uopšte takvih devojaka koje će se radje izvrnuti kazni zakona, napadajima i ucenjivanju svakog ko zna za njihov odnos, nego da žive mirno i sredjeno u bračnoj zajednici? Držimo da takovih devojaka u glavnome nema. Zar je ženska omladina tome kriva što svaki mladić ili muž može da napusti svoju devojku ili ženu kad hoće i time nju sili da traži drugog? Ima li uopšte tko pravo da traži od napuštene žene da vene, kad je ona čovek isto kao i muškarac, kad ima isto tako pravo na život kao i on? Jesu li ove pojave posledice pokvarenosti devojaka ili posledice dvostrukog morala?

Istina je, danas ima mnogo ženske omladine koja nije tačno uočila sve ove pojave i njihove uzroke, pa logično povlači i krive zaključke. Ima mnogo omladinaka koje žele t. zv. „promenu“, govore o gluposti monogamije i t. d. No, to ima svoje uzroke. Svi mi danas vidimo da su stare duševne vrednosti na propadanju, svi mi vidimo da neki opšti moral ne postoji, da je gospodarski haos izazvao i ideološki haos. Staro ne vredi, a novog još nemamo. U toj je fazi jasno da i ženska omladina lako skrene na stranputicu. Devojke su počele misliti da je ovo što danas proživljavaju ispravno i da to treba da ostane kao pravilo budućnosti. One su počele skrivati svoje osećaje i zamišljati da je sreća i sloboda u tome da i one mogu „menjati“.

Nije omladina mogla odmah shvatiti da je to „menjanje“ samo posledica historijskog razvoja, da je to samo jedna faza razvitka koje će nestati čim joj nestane i uzroka. Moramo naglasiti da ovo mišljenje nije zastupala većina ženske omladine, da je ipak to mišljenje postojalo,

a i danas još postoji. — Jasno je da su zaštitnici dvostrukog morala brzo iskoristili priliku i to pripisali svoj ženskoj omladini, a naročito onoj koja je liberalnija u zahtevima za svoja prava t. j. feministkinjama. Mi, omladina, otklanjamo takvu reprezentaciju našeg mišljenja i unatoč toga što su te pojave, kao što smo već naveli, nužne posledice današnjih prilika. Mi naglašujemo da stvarno napredna ženska omladina to shvaća i zna da je to prelazna faza. Nikada se jedna pojava ne može kritikovati, ako joj se ne znaju uzroci i ako se objektivno ne konstatuje postojeće stanje. Držimo kao feministkinje da je potrebno da javnost sazna za naš stav prema moralu, jer nećemo da nam se pripisuju stvari koje mi ne želimo. Mi gledamo otvoreno istini u oči, mi vidimo faktično stanje i tražimo lek. Ne želimo mi slobodnu ljubav kakvu zastupa Aleksandra Kolontaj prema tzv. „glasvaserteoriji“, jer je to stanje koje odgovara samo prolaznoj fazi i koje je nužna posledica današnjeg poretka i bez naše želje. Ženska omladina ima svoje ideale, ali ti se neće ostvariti tako da se omladina samo kritikuje, zakonski kažnjava i neopravdano napada, nego da joj se pokaže stvaran put do ostvarenja. Slobodna ljubav kako je razume današnja ženska omladina znači da žena i muškarac uzimlju jedno drugog samo na temelju sporazuma i stvarne simpatije, a ne radi volje roditelja, novca itd. Samo je ona porodica moguća koju sačinjavaju dva ravnopravna člana bez obzira na veru, novac i poreklo. U tome se očituje ta „sloboda“ ljubavi, a ne u proizvoljnom „menjanju“ kako to danas iskreću samo da bi ženska omladina skrenula od pravog cilja. Neće omladinke da se bore za ono što bi im bilo još veće poniženje. Neće omladinke da se odreknu materinstva kako im se to pripisuje. Samo su danas ti ideali neostvarivi i to uvidja ženska omladina koja od toga najviše trpi, ali to ne uvidjaju ili neće da uvide oni kojima nije stalo do položaja žene u društvu, nego samo do njihovog vlastitog položaja.

Vjera Andrejević

**Молимо претплатнике да нам што пре пошаљу
дужну претплату за 1935 годину.**

Fašizam i žene

U izdanju male džepne biblioteke „Znanje“ (Beograd 1935) štampana je pre kratkog vremena knjižica „Fašizam i žena“ od Angele Vodetove, članice ljubljanskog Ženskog pokreta. Danas kad je pitanje fašizma vrlo aktuelno i kad mase žena gledaju neobavešteno, i bez ikakvog stava, na sve one pojave što ih fašizam donosi, danas nam je specijalno potrebna literatura koja će nam prikazati ispravno stanovište u tom pitanju. Stoga je razloga nužno da se knjižica Angele Vodetove što više proširi među članicama Ženskog pokreta, a takođe da prođe među najšire slojeve žena.

U prvom dijelu svoje knjižice Vodetova najprije općenito govori o uzrocima fašizma: uslijed anarhije u proizvodnji sve se više narušava ravnoteža između proizvodnje i potrošnje (superprodukcija, — a u isti mah nezadovoljene potrebe širokih narodnih slojeva). To izaziva stalne krize i konačnu privrednu depresiju. Traži se izlaz iz tog položaja, a da se istovremeno ni ne misli dirati u uvjete koji su ga izazvali. U tom je smislu najizrazitiji pokret fašizam, — voden interesima finansijskog kapitala u održanju svoje nadmoći. Nosioci fašizma su mase malogradana koji sve više gube tlo ispod nogu, pa se kolebivi i neopredeljeni—priklanjaju onome ko im više obećava. Poznata je stvar da fašizam, prije dolaska na vlast, svima obećava sve, a kad se domogne vlasti, ispunjava želje onih koji su ga finansirali.

Dalje se u knjižici iznosi odnos žene prema fašizmu i fašizma prema ženi. Fašistički demagozi umjeli su i ženu predobiti za svoj pokret. Naglašavali su doduše, da će je ukloniti iz privrednog i javnog života, ali su joj obećavali sretnu život na „kućnom ognjištu“ u krugu porodice. Neosvjешtene žene nisu prozele što stoji iza tih obećanja i prišle su fašizmu. A kad je fašizam zaista došao na vlast, izbacio je ženu iz produkcije, ali se nije pobrinuo zato da njeno „kućno ognjište“ ne ostane пусто i zamrznuo. Na mjesta otpuštenih žena dolaze muškarci i primaju niske ženske plate. Na taj se način uravnotežuje državni budžet. Ukoliko žena ipak ostaje zaposlena, radi pod nemogućim uvjetima. Kao primjer neka posluži odredba u jednoj fašističkoj državi. Prema toj odredbi žena ne smije raditi više od 11 (!) sati dnevno.

Iz svega izlazi da žene imaju dovoljno razloga da u općoj borbi protiv fašizma stupe u prve redove. Jer ta borba znači borbu protiv ropstva, bijede i rata. Rat je neimenovan put kojim fašizam mora poći nakon što je bankrotirao na svim područjima: na ekonomskom, političkom i socijalnom. Militarističke organizacije „Savez njemačkih devojaka“, „Federacija mladih Japanki“, 6000 ženskih četa u Italiji, — sve je to najočitiiji dokaz da fašizam upotrebljava i ženu za svrhu koja je potpuno suprotna njenom osnovnom načelu: pacifizmu.

Milica Lendić

БЕЛЕШКЕ

Конгрес Интернационалне алијансе за женско право гласа и држављанско васпитање жене одржан је од 18 до 25 априла тек. год. у Цариграду. Од свих досадашњих конгреса Алијансе, овогодишњи има нарочито обележје, пошто се одржао на граници између Истока и Запада, и што је одржан у земљи, у којој је још до најскоријег времена била жена прави роб мушкарца. Да су турске жене могле после тако кратког времена од како су почеле реформе, примити велики интернационални конгрес и добро га организовати, то само доказује да Кемал Ататурк није узалуд ослободио жену. Пошто је конгрес био у Цариграду, сасвим је природно да се он бавио више него који ранији питањима жене на Оријенту, т. ј. о проблему дејичег брака, трговине белим робљем, о беспомоћности оријенталке у незажељеном браку и материнству. На конгресу се отворено диску-

товало о проблемима Црквиња. Многобројне делегације оријенталских жена из Палестине, Сирије, Ирана, Египта, Индије и т. д. износиле су своје патње и муке. Поред тога су жене са запала говориле о својим борбама, о борби за егзистенцију, за позив и рад. А све заједно су дале израза својој дубокој тежњи за светским миром. Било је много примљених резолуција, које ћемо да изнесемо у идућем броју заједно са лужим извештајем о конгресу. — За сада напомињемо само још то да је наша земља послала јаку делегацију на конгрес и да је била на изборима за управу Алијансе изабрана опет гђа Милена Атанацковић у одбор и такође за председницу комисије жена пред законима. Гђа Атанацковић је и једно до подне председавала конгресу. У управни одбор је такође изабрана гђа Иванова, председница Бугарског женског савеза.

Женске организације у Турској. Одмах после свршеног конгреса Интернационалне алијансе у Цариграду, женске организације у Турској су се разиле, пошто сматрају да немају више *raison d'être* за постојање, јер су жене потпуно изједначене са мушкарцима.

Шта су одговорили кандидати? На седници управног одбора Алијансе Женских покрета у марту т. г. (извештај види у чланку) је било закључено да се упуте кандидатима за народне посланике питања: да ли су за женско право гласа и да ли су за тајно гласање. Јунски број „Женскога света“ који излази у Љубљани, доноси одговоре некојих кандидата из Словенчке. Скоро сви кандидати су одговорили, и осим једн г сви су се изјаснили за женско право гласа. Један сматра да је културна срамота што наше жене немају право гласа, други каже да се радује помоћи жене у борби за добивање права гласа, трећи доказује да је као супружник потпуно за то да се женама дају њихова права, и т. д.

О женским часописима на чехословачком. Под насловом „Жена ин новинарство“ објављује о јунском броју љубљанског „Женскога света“ гђа Павла Хоцварјева резиме предавања које је одржала у Љубљани чешка новинарка Божена Нојманова. У својим излагањима је Нојманова дала и преглед развика женских часописа у Чехословачкој. Чехиње су добиле први женски лист по имену „Лада“ године 1861. Садржина му је била: књижевност, домаћинство и мода. После десет година су књижевнице Каролина Светла, Божена Немцева и Зофија Подлинска почеле да издају лист „Женске листи“. Уредник му је била Краснохорска. У томе листу су први пут третирана феминистичка питања. Како је културни и социјални напредак Чеха постајао све јачи, тако су се множили и женски часописи. Данас излази на чехословачком 53 женска часописа, а у томе броју нису унесни женски прилози које имају скоро сви дневни листови. Феминистичке ревије су следеће: Женски обзор, уредник Зиеглосерова; Женски свет, уредник Новакова; социјалистичке издају под уредништвом Карле Машове Женски лист; сенатор Пламинкова издаје лист Женски рад и Зленка Виелдерманова лист Женска ревија. Поред ових феминистичких листова, жене уређују и издају такође своје стручне часописе, а и листове са сензацијама.

Елена Мароти-Солтесова, најстарија словачка књижевница је ове године светковали свој 80 рођени дан. Поред свога књижевног рада била је и први политички борник за школовање жена. Њен роман, „Проти струје“, из године 1894, изашао је у хрватском преводу Матице хрватске је године 1925 издала њено дело „Моја деца“, у коме приказује живот своје кћерке и свога сина од колевке до гроба. Године 1910 је почела да издаје и уређује женски лист „Живена“. (По чланку у љубљанском Женском свету, који је написала Бланка Фабри).

Интернационални конгрес за историску наставу је одржан био у Берну прошлога лета. Према извештају делегата Интернационалног женског савеза конгресу су присуствовали готово искључиво историчари и професори историје. Од једанаест заступљених земаља, само једна, Пољска делегирала је жену. Друге две жене које су биле присутне, заступале су две женске интернационалне организације које се нарочито интересују за ова питања због својих пацифистичких тежња. — Прва тема је била: Какав мора бити циљ и карактер историске наставе у вишим и предунверзитетским школама. По томе питању испољила се два потпуно супротна гледишта. Једни су заступали тезу да треба пре свега улити ученику осећање гордости и националне вредности за властиту земљу у циљу да постане родољубив и лојалан грађанин. Друго гледиште се изражавало у мишљењу да треба предавати историју као науку, која нарочито утиче на ученика у циљу да код њега пробуди смисао за просуђивање и размишљање. Прво гледиште је нарочито заступао немачки делегат, а друго француски. Сваки од њих је доказивао да само његов начин излагања историје може формирати духове који ће осигурати боље међусобне односе народа. Оба ова гледишта су имала своје присталице, али се није могло истаћи ниједно мишљење, које би успело да та два гледишта измири и доведе у склад. Друго питање, које се дискутовало, било је: које се место даје у школским уџбеницима светској историји? Да ли се треба ограничити само на то, да се ученицима да тачна идеја о улози, који су стране земље у историји играле? Настава таква, каква је дата, да ли је такве природе да утиче на остварење међусобног разумевања народа? Ово питање изазвало је веома живу дискусију. Сваки говорник је био убеђен, да уџбеници његове земље признају свакоме народу улогу, коју су имали у историји његовог народа, као и улогу, коју су имали у развиту целокупне цивилизације људске заједнице. На супрот томе гледишту о правичности уџбеника своје земље, наговештавана је увек сумња, да се у уџбеницима, нарочито суседних земаља, не даје право место његовој земљи. Ово размимоилажење гледишта се остело још у јачој мери, када је била у питању савремена историја; јасно се по дискусији осетило, да је светски рат још један савише савремени догађај, да би се у историској настави о њему могло објективно говорити; онима, који су тај рат преживели, немогуће је још да сасвим објективно о њему суде. У немогућности да се гледишта изразе у једној резолуцији, на којој би се могли сложити, донета је одлука да се редигује кратак резиме различитих погледа, који су расветљени у току дискусије. После измена, учивених у правилима, и одлуке да се публикује један билтен ове организације, који ће одржавати везу међу члановима за време између његовишег одржања конференција, ова је конференција завршила свој рад.

Пажња претплатницима

Обавештавамо претплатнике и читаоце нашег листа да је овај двоброј због материјалних разлога морао сада изићи са приличним закашњењем.

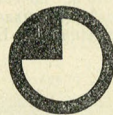
Идући двоброј мај-јуни изићи ће одмах за овим.

Našim pretplatnicima

Jedan veliki deo pretplatnika ispunio je tačno svoje obaveze prema listu, a manji deo ostao je sa pretplatnom dugom. Molimo da i taj manji deo što pre pošalje pretplatu za godinu 1935, kao i zaostalu dužnu materijalne pomoći ne prima ni s koje strane i stoga moramo nastojati da skupimo toliko pretplate da možemo svakoga meseca izmiriti troškove za štampanje. Sve naše pretplatnike molimo i ovoga puta da među svojim poznanstvom preporučuju naš list i pribivaju mu novih prijatelja. Radeći za svoj feministički list, mi radimo za dobru stvar: za prosvetavanje celokupnosti, za oslobođenje žene i time za oslobođenje svih.

Uredništvo i administracija